Kisebbségi Könyvtár

GYÖNGYÖSI DEZSŐ

Sorsproblémák

JUGOSLOVEKSKA §TAMPAR1JA I PAPIRNIOA .lOSIP BONCUK
SOMBOR 1927

I.
A többségi nemzet és a népkisebbség viszonya

Többség és kisebbség

A hábcrú-utáni Európa legfontosabb és legégetőbb problémáinak egyike a kisebbségi kérdés. Ennek a kérdésnek a mikénti elintézése, a több, mint harmincmillió lelket kitevő kisebbségek helyzetének nyugvópontra jut tatása és megelégedettsége egyik legfőbb biztosítéka len ne a közeli ujabb európai háború kiküszöbölésének. Ezzel szemben azt látjuk, hogy sem az egyes kisebbségekkel biró államok legtöbbjében sem a Népszövetségben nincs meg az a szilárd akarat és a sovinizmus kemény, falát áttörni akaró bátorság, amely egyedül tenné képessé a kormányokat e fontos kérdés észszerű, igazságos megoldására, jóllehet erre úgy a kormányokat, mint ma«rát a Népszövetséget is becikkelyezett nemzetközi szer ződések és alkotmánytörvények kötelezik.

Az a félelem, amely az egyes kormányok kezét megköti és lehetetlenné teszi a kérdésnek méltányos megoldását abban a bizalmatlanságban keresendő, amely a többség részéről a kisebbségekkel szemben megnyilvánul. A kormányok jobb belátásuk és nemzetközi kötelezettségeik ellenére sem mernek a kisebbségi kérdésben mélyreható és liberális intézkedéseket javasolni vagy fo iaratositani, mementok-ànt eléjük ráéred a többségnek a kisebbségek iránt megnyilvánuló bizalmatlansága, amely a kormányok esetleges demokratikus és Überaus intézice désében az ország és a többség érdekeinek elárulását lát ná. Ennek az elgondolásnak politikai következményeitől fednek a kormányok, amikor megoldatlanul hagyják az európai kisebbségek kérdését.

A bizalmatlanság, amely a kicebbségi sors egyik inhaerens része s a kisebbségek helyzetének legnagyobb «ehezitéke két forrásból táplálkozik. Ez a két forrás: az idő és a tér.

Minél távolabb esik az az idő, amidőn valamely állam, helyesebben többség magának államában kisebbségeket vagy kisebbségeket is magában foglaló területet szerzett, a bizalmatlanság a többség részéről csökken. Másrészt, minél közelebb esik az a terület, amelyen kisebbségek vagy kisebbségek is élnek, ahhoz az országhoz, amelyben a kisebbséggel nyelvi és kulturális közös

Többség és kisebbség

A háború-utáni Európa legfontosabb és legégetőbb problémáinak egyike a kisebbségi kérdés. Ennek a kérdésnek a mikénti elintézése, a több, mint harmincmillió lelket kitevő kisebbségek helyzetének nyugvópontra jut tatása és megelégedettsége egyik legfőbb biztosítéka len ne a közeli ujabb európai háború kiküszöbölésének. Ezzel szemben azt látjuk, hogy sem az egyes kisebbségekkel biró államok legtöbbjében sem a Népszövetségben nincs meg az a szilárd akarat és a sovinizmus kemény, faíát áttörni akaró bátorság, amely egyedül tenné képessé a kormányokat e fontos kérdés észszerű, igazságos megoldására, jóllehet erre úgy a kormányokat, mint makrát a Népszövetséget is fbeccikkelyezett nemzetközi szer ződések és alkotmány tör vények kötelezik.

Az a félelem, amely az egyes kormányok kezét megköti és lehetetlenné teszi a kérdésnek méltányos megoldását abban a bizalmatlanságban keresendő, amely a többség részéről a kisebbségekkel szemben megnyilvánul. A kormányok jobb belátásuk és nemzetközi kötelezettségeik ellenére sem mernek a kisebbségi kérdésben mélyreható és liberális intézkedéseket javasolni vagy foganatosítani, mementóként eléjük ered a többségnek a kisebbségek iránt megnyilvánuló bizalmatlansága, amely A kormányok esetleges demokratikus és liberális intézkedésében az ország és a többség érdekeinek elárulását lát ná. Ennek az elgondolásnak politikai következményeitől félnek a kormányok, amikor megoldatlanul hagyják az európai kisebbségek kérdését.

A bizalmatlanság, amely a kisebbségi sors egyik inhaerens része s a kisebbségek helyzetének legnagyobb lehezítéke két forrásból táplálkozik. Ez a két forrás: az idő és a tér.

Minél távolabb esik az az idő, amidőn valamely állam, helyesebben többség magának államában kisebbségeket vagy kisebbségeket s magában foglaló területet szerzett, a bizalmatlanság a többség részéről csökken, foíúsrészt, minél közelebb esik az a terület, amelyen kisebbségek vagy kisebbségek is élinek, shhoz az országhoz, amelyben a kisebbséggel nyelvi és kulturális közös-

ségben élő nép (anyanemzet) lakik, a többség bizalmatlansága annál nagyobb, szinte a mértani haladvany mé; tekében nő.

Vegyük szemügyre a kisebbségek helyzetét először a tétel második része, a tér szempontjából.

A legkisebb, majdnem számba se vehető a bizalmat tanság a kisebbségekkel s?.emben Amerikában. Az ame rikai német, olasz, szláv, és magyar kisebbségek olyaa messze estiek a velük nyelvi és kulturális közösségben élő anyanemzetük államától, hogy ezeknél a kisebbségeknél irredentizmusról szó sem lehet s ilyet még a leg elfogultabb sovinizmus és nacionalista féltékenység sem találhat ki. (Az a bizalmatlanság, amely Amerikában a háború alatt a németekkel szemben megnyilvánult, tisztán a háborús pszihózis szülötte volt s már a békekötés másnapján meg is szűnt.) A kisebbségekkel szemben Amerikában a bizalmatlanságnak és gyűlölködésnek ezt a hiányát sokan tisztán az amerikai liberalizmusnak tud ják be, pedig a bizalmatlanság és gyűlölködés Mánya jórész*· arra vezethető vissza, hogy nincs lehetősége az irredentizmusra az amerikai kisebbségeknek

Ugyancsak minimális a bizalmatlanság a német több ség részéről a lausitzi szerbekkel szemben, aminek oka szintén az irredentizmus lehetőségének hiánya. Nincs és a cárizmus alatt sem volt nagyobbfoku bizalmatlanság az oroszországi német telepesek ellen, mert ezek szinté» messze esnek anyanemzetük államától.

Sakkal kisebb volt α régi Magyarországon a bizalmatlanság a ruthéiiekkel, mint a szerbekké! és románokkal szemben, mert míg a ruthéneknél a? irredentizmus lehetősége igen távol állott, addig *o.* szerbeknél és románoknál ez elég kézenfekvő volt.

Még nagyobb a bizalmatlanság a rmai utódállamok fafi többségei részéről kisebbségeikkel szemben, igy különösen fokozott ez a bizalmatlanság az utódállamok magyar kisebbségeivel szemben. Csehszlovákiában, Ju goszláviában és Romámében a magyarok és németek, Olaszországban a szláv kisebbségek ellen áll fenn különösen ı bizalmatlanság, ti« nerrktvesbé éles *-h* nagy ?oku ez a bizalmatlanság a lengyelországi németekkel szemben is, aminek oka kétségkívül az anyanemzetek áHamai határainak, tehát az irredentizmus veszélyének közelségében keresendő.

A bizalmatlanság; még nagyobb a faji többség részé ről, ha azon állam, amelynek faji többségével kisebbségeik nyelvi és kulturális közösségben élnek, akár kato-

nailag, diplomáciailag vagy gazdaságilag képes vagy képessé válhatik a revanchera, elvesztett területek visszaszerzésére.

A hódítási idő múlásával lassan, de fokozatosan megszűnik a meghódított néppel szemben a bizalmatlan *ság.* Jellemző példa erre a háborúelőtti s a mai Magyarországon is a németek, különösen a bácskai és bánáti svábok, a szepesi és erdélyi szászok teljes egyenjogusa ga, a lengyelek helyzete a régi Ausztriában, akik ott teljesen otthon érezték magukat s az osztrák eszme, — a Habsburgi dinasztia főtámasza volllíak, vagy Ausztriában a csehek. Oroszországban a finnek helyzete, akik a cári uralom alatt viszonylag elég jól éitek.

Magyarországon a szlovák. Németországban a lausitzi szerbek, a dánok és frízek és az oroszországi német telepesek helyzete is kielégítőnek volt mondható. Mindezeknél a népeknél már századok multak el a meghódítás, illetőleg letelepedés óta. 9 bár ezek a kisebbségek nem asszimilálódtak a többségekhez, hanem megtartották nemzeti sajátságaikat, mégis a bizalmatlanság velük szemben csökkent. A hódítás vagy letelepülés óta eltelt századok egymáshoz szoktatták a kisebbségeket és többségeket s a megszokás csökkentette 3 kisebbségek iránt való bizalmatlanságot.

Ellenkezően azoknál a faji többségeknél és államok aal, amelyek csak nemrég jutottak kisebbségekhez, helyesebben kisebbségek által is lakott területekhez, a bizalmatlanság a forrponton van. így az utódállamok min degyikében a magyar és német, 01aszor$zűgt>ar, a szláv és német Lengyelországban a német kisebbségekkel szemben nyilatkozik meg ez a bizalmatlanság. Még erősebb volt a bizalmatlanság a hódítás napján, amikor a legtöbb utódállamban kivételes rendszabályok állottak fenn a kisebbségekkel szemben, úgy politikai, mint gazdasági téren és a kulturális, valamint a szociális élet mezején is.

Vájjon jogosult-e a többségi népek bizalmatlansága államuk érdekei szempontjából a kisebbségekkel szemben? A kérdés tisztázásának ez a része a legfontosabb gyakorlati szempontból, mert ezen áll, vagy dol meg a kisebbségekkel szembeni bizalmatlanságból laka dó sovén politika s az üzleti politikusok tekintélye, akik hazafias és kisebbségellenes mentalitásuk takaróia alatt bonyolítják le a többségekre és államaikra sem mindig hasznos üzleteiket

A kisebbségeknek anyaállamuk politikájára (sem a

belső, sem a külső politikaiakra) befolyásuk nincs. A kisebbségek egy irredenta politikának sohasem aktiv, hanem mindig csak passzív tényezői. Róluk — nélkülük dönt az anyaállamok irredenta politikája. El sem képzelhető, hogy bármely áilam, amikor rev^nchera készül, amikor ennek érdekében politikáját megállapítja, az országa határain tul élő — bár vele nve'vileg és kultúrában közös — néptől vagy annak egyes vezetőitől fogadjon el direktívákat, vagy külpolitikájába azoknak beleszólást engedjen, még ha a kisebbségben vagy annak egyes vezetőiben meg is volna erre a hajlandóság.

A kisebbségek tehát, beleszólásuk nem lévén, nem is lehetnek felelősek annak az államnak politikájáért, amelyhez eredetileg tartoztak s nem tehetők felelőssé a velük nyelvi közösségben élő állam inedenta politikájáért, tehát nem lehet ok velük szemben ebből a szempontból bizalmatlanságra sem. Éppen igy illogikus egyes középjeurópai államok kulturpoUtikiisai részéről ujabban többször hangoztatott azon elv is, hogy annyi jogot hajlandók adni kisebbségeiknek, amennyit egy más állam azon kisebbségnek nyújt, amely fajilag rokon a saját államuk többségével. A reciprocitásnak ez az elve, amig egyrészt minden nemzetközi jogi szabállyal ellenkezik, addig más oldalról erkölcsileg sem jogosult, mert leheteten felelőssé tenni valakit más cselekedeteiért s különösen nem egész népeket. A reciprocitásnak ez a kifordított elve szintén abból *à* bizalmatlanságból fakad, amely méreganyaggal telíti Európa *levegőiét s* tűrhetetlenné teszi nem egy államoan a kisebbségek életét.

Lehetetlen, hoçy egyik -illám elnyomja kisebbséged csak azért, mert a másik állam ugyanezt teszi. A szemét-szemért, a huszadik század Európájának, a kultúra állítólagos zászlóvivőjének nem lehet elve.

Mit tehetnek a kisebbségek a velük szemben megnyilvánuló ellenszenv és bizalmatlanság csökkentésére? A felelet erre a kérdésre nem lehet más. mint az állampolgári kötelezettségek hiányos teljesítése. A kisebbségek minden tagjának kétszeresen kell őrködnie afelett, hogy minden kötelességnek, amely állampolgár ságából folyik — eleget tegyen. — Mintaállampolgárok nak kell lenniök a kisebbségeknek, hogy ne legyen bennük rejlő ok a bizalmatlanság felkeltésére vagy annak fokozására.

A kisebbségi népeknek van még egy kötelességük. A kisebbségekkel telitett utódállamok majd mindegyike

nehéz alkotmányjogi problémákkal küzd. A többségi népek mindegyike azon az álláspontón van, hogy ezen alkotmányjogi problémák megoldása a saját házi ügye, az egyes államok többségi népeinek egymáshoz való viszonyát csak önmaguk rendezhetik, abba beleszólásuk éppúgy, mint a külföldi államoknak, a kisebbségeknek sem lehet. A többségi népeknek ezt a gondolkodását a kisebbségeknek tudomásul kell venniök s minden konzekvenciájában követniök kell. Nem lehet tehá' beleszólásuk a kisebbségeknek az alkotmányjogi kérdéset\ aiikónti elintézésébe. A kisebbségeknek ezt a kötelessé gét megérezte és érvényesítette a jugoszláviai magyar párt, amely programtmjában mondotta ki érdektelenségét a szerb és horvát nép közötti alkotmányjogi vitába i. Európa békéjének ina leglabilisabb pontja a kisebb ségek jogainak kérdése. Többségnek és kisebbségnek egyaránt érdeke Európa békéiének megóvása, tehát a kisebbségek jogainak rendezése, ennek pedig alapja a ma fennálló nagyfokú bizalmatlanságnak legalább csökkentése.

Európa alkotmányjogi fejlődésié kétségenkivül az Európai Egyesült Államok felé halad, amely az egyedüli helyes megoldását adhatja a kisebbségi kérdésnek. Azonban egyelőre az Európai Egyesült Államok még a távoli jövő zenéje s a kisebbségi kérdés nyugvópontra juttatása addig is érdeke többségnek és kisebbségnek egyaránt. A kérdés nyugvópontra juttatása pedig másként, mint a bizalmatlanság és a gyűlölködés eliminálása nélkül el sem képzelhető.

Kisebbség-politikai kérdések

Kisebbségi sors és világnézet

Eszmék megérlelésénez, új helyzetek felismeréséhez és azokhoz való alkalmazkodáshoz, új életformák kereséséhe/ hosszú időre va,n szükség. Sokszor kell tapogatózni, már megalkotott és helyesnek latszó életeívet elvetni, mindig ujabb és ujabbat keresni, amig eljutunk ahhoz, amely az igazinak és végiegesuels látszik, amelyet időt állónak és érdekeink szolgálatára a legjobbnak találunk, hogy az idők múltával arról is megállapíthassuk, hogy elavult. Mert az élet erők változás és életünk formáinak mindig a változol viszonyokhoz kell alkalmazkodnia, mert csak így lehet célirányos csak igy felelhet meg a folyton mozgó és változó élet adottságainak.

A magyar nép egy része alig két évtizede került kisebbségi sorsra. Ez az ide csak arasznyi a történelem végtele iségében s még egy nemzet életében sem nagy ídő. Nem lehet azon túlságosan csodálkozni, hogy a kti Íonböző országokba szakadt magyar kisebbségek nem találták meg azt az új életformát, amely kisebbségi sor sukat elviselhetővé, kultúrájuk és gazdasági jólétük megtartását és fokozását lehetővé tienne. Maga a kisebb ségtudomány is csak a világháború lezárása óta vált igazi tudománnyá. És a még csak gyermekcipőben járó kisebbségtudomány sem szolgálhatott megfelélő alappal a magyar kisebbségek a) életformáinak kialakításához. Nincs tehát még sem kellően (megalapozott tudományos elv, sem xeijesen kifeflett! gyakorlat, amely útmutatást adna a kisebbségek életformáinak megfelelő kialakításához. Azonban élni mégis keill, mert az élet tovább folyik tekintet nélkül arra, hogy az embereknek megvan-e a biztos iránytűjük életformáik megalapozásához.

*

A kisebbségek életében kétségtelenül legfontosabb araiak az elvnek, vagy mai nyelven világnézetnek a megtalálása, amelynek kalauzolása mellett a legkevevesebb zökkenő, a legkisebb áldozat melleit a legtöbb eredményt érhetnek egyes kisebbségek más más máiszerrel, más más világnézet alapján próbálják harcukat megvívni kisebbségi jogaik biztosítására. Az most már

az elsősorban eldöntendő kérdés, hogy a ma divatos világnézetiek közül mílyik a legalkalmasabb unnék elérésére. Általában háromféle világszemlélet van ma kialakulóban és törekszik érvényesülésre. \ szélső jobbolda Ion áll az állami és a nemzeti totalitás ehe, a szélsőbaloldalion a bolsevista eszmekor és a középen-halad'a demokratikus eszmevilág. A két szélső tábor a kisebbségek szempontjából körülbelül egynek vehető. Mindkettőnek elve az állami totalitás, ha ugyan az egyik ezt inkább namzeti, míg a másik inkább gazdasági szempontból alkalmazza is. A totalitáson vagy magyarul parancs uralmon -alakuló államot·: eszköze a 'nemzeti öncélúság'. Ami magyarra lefordítva annyit jelent, hogy az állam nem ismeri el semmiféle más népnek, irrás eszmének, más gondolatmenetnek jogát, mint azét, illetőleg annak a népnek érdekeit, amely a totalitásos államban többséget alkot. Az ilyen állam nem tűr országában egyéni színeket, még ha ez az egyéni szín egy más — kisebbségi — népet, egyházat vagy népmozgalmat jelent is. Mindent és mindenkit alárendel saját céljainak és a szuprema lex, a legfőbb törvény: a többségi nép életérdeke. Maiden más csak megtűrt valami, csak elkerülhetetlen 'rossz s ez is csak ideig óráig, awig beolvasztható a nagy egységbe az egyszint mutató totalitásos államba. Ezzel szemben a demokrácia elve — diskusszió. A parancs helyett a megvitatás a diktátum helyett a megegyezés az 'erős héz' helyett a gyengék védelme és általában minden téren a népcsoportok és az egyesek igazságának érvényre juttatása. Ami« ı diktatúrákban, fi totalitás rendszerét elfogadó államokban n^m juthat más szóhoz, mint a nemzeti öncélúság hive, vagyis aki minden más érdek és vélemény elnyomásával az uralkodó nép vélt vagy valóságos érdekeit, akarja mindenáron érvényre juttatni, addig a demokratikus államokban szóhoz juthatnak és érvényre kerülhetnek más vélemények és más érdekek is. A kisebbségek — akár nyelviek, akár vallásiak — hangsúlyozhatják saját külön egyéniségüket és sajátos érdekeiket, tárgyalhatnak a mindenkori hatalmonlevőkkel érdekeik külön biztosításáért és az alkotmányos törvények és elvek lapján még a kormányrúdhoz is kerülhetnek. Érdeküket teliát nemcsak kívülről, hanem belülről — az államhatalom gépezetének legalább részleges birtokában — is védhetik. Példa erre a csehszlovákiai német kisebbség, emely a többségi pártokkal való megegyerés alapján bárom miniszterrel képviselteti magát a jelenleg kor-

mányzó koalíciós kormányban.

A demokráciák és parancsuralmi államok között a kisebbségi kérdés kezelését illetően a különbségüet talán legjobban gyakorlati példákkal lehetne érzékeltetni. Kép cetjük csak el, hogy mi lenne a laustei szerbek sorsa Nárrsetországban, vagy az ukránok, zsidók, örmények, tatárok és a többi orosz kisebbségeik sorsa a Szovjetben, ha nacionális alapon mernének kisebbségi mozgalmat indítani. Bizonyára szegénység, börtön, pusztulás és a bitófa. A totalitásos állam — amelyben csak a többség érdekei tartattak szem előtt, természetszerűbb nem tűri a más nemzetek, így jelesen a kisebbségek semrnifé le ntegmozdulását sorsuk javításáért és megkönnyebbítéséért

Nézzük ezzel szemben: miként kezelik a kisebbségeket) a demokráciák. Hol lehetett volna az elszakadásig menő ír kisebbségi mozgalmat végigvezetni és ered menyhez juttatni, a demckrácia klasszikus hazáján, Anglián kívül? Avagy lehetnének-e a csehszlovák köztársa ságban kisebbségi miniszterek, ha a csehszlovák állam a diktatúra alapján rendezkednék.be? De még azokban az államokban is, amelyekben a demokratikus kormány zási rendszerek nem érvényesülnek százszázalékos módon, így Romániában és Jugoszláviában színtér? többé, kevésbé szabadon szervezkedhetnek a minden fajta nem f,eti és vallási kisebbségek érvényesülésük elé nem me rodnek olyan leküzdhetetlen korlátok, mint a totalitás alapján álló államokban.

Egyes kisebbségi körökben mindezek dacára ma oiyan tendenciákat lehet észlelni, hogy a kisebbségi mozgalom egységének fentartása végett miinden világszemléleti célkitűzés mellőztessék. A kisebbségi mozgalom ne legyen se a totalitás, se a demokrácia híve. (Ilyen iránynélküliséget propagál például a Kalangya legutolsó számában a jeles kisebbségi közíró Kende Ferenc). Ez a felfogás nem állja meg a helyét. A kisebbségi mozgalmakat teljesen egységessé úgyszólván soha és sehol nem lehet összekovácsolni. Ezt az egységet az államhatalom nyomása, valamint az osztályérdekek mindenütt széttörték.

Azonban ha valami úgy a demokrácia képes anynyîra, amennyire egy táborba tömöríteni a kisebbségedet és kialakítani az egységes mozgalmat, mert éppen ez az elv az, amely az érdekek kiegyenlítésére és az ellen tétek letompítására törekszik. Így tehát azak, akiknek szeme előtt a kisebbségi mozgalom egysége lebeg

szintén a demokrácia harcosai kell, hogy legyenek. Az irány-nélküliség, amely a kisebbségi mozgalomban eleve a valamennyi világszemlélet uralomrajutását, illetőleg kifejezését, nem lehet összefogó ero egyetlen kisebbségi mozgalomban sem. Elismerjük az iránynélküliséget propagálók jóhiszeműségét, de tagadjuk, hogy ezzel az Iránynélküliséggel sikerülne nekik bármely kisebbségi mozgalmat az egység nevezőjére hozni.

Minden kisebbségi mozgalomnak életérdeke a szabadság, a vita lehetősége és épen ezért az ezeket biztosító demokrácia valósággal a levegő, az életlehetőség legelső feltétele minden kisebbségi mozgalom számára. Aki a kisebbségi népeket a diktatórikus eszmél: és pártok támogatására ösztönzi, vagy mentalitásukat ilyen irányban akarja befolyásolni, az tudatosan vagy tudatlanul a levegőt zárja el előlük és törekvésük csaknem egyenlő az öngyilkosságra való biztatással. Többségi nép még ideig óráig megengedheti magának a totalitással való kísérletezés luxusát, de egy kisebbségi nép — soha.

Kisebbségi politika

A magyar politikus nemzet, életének egyik elengedhetetlen feltétele a politika. Politizált akkor is, amikor sorsának kiformálásában a politikának nem volt döntő szerepe, de különösen foglalkozott politikával akkor, araikor ez reánézve sorskérdéssé lett. Aki ismeri a nragyar nép újabbkori történetét, az tudja, hogy a politikum sokszor inkább választotta el a magyar nép egy részét a (másiktól, mint bármilyen más kérdés. A magyarnak életeleme a politika s ez közös vonása a délszláv népekkel, amelyeknél szintén nagy szerepet játszik a közügyekkel való foglalkozás

Amikor a magyar néy egy jelentékeny része kisebbségi sorsba került — leszámítva a kabuKság néhány évig tartó állapotát — s tudatára ébredt annak, fcögy sorsát uijra kell rendeznie elsősorban politikai téren találta meg önmagát. A fentiekből kifoivíaan e? szinte ter tnészetes is. A kisebbségi magyarság abbin az országban, amelyben a többségi nép szerepét töltötte be tisztán és kizárólag csak politikai téren vett megszervezve. Szögesen ellentétben áll ezzel a régi Magyarországon élő kisebbségi népekkel, — különösen a szerbekkel és románokkal — akiknek szervezkedése, nemcsak, so-

litikai, hanem gazdasági és kulturális téren is mozgott (Elég itt röviden rámutatnunk a régi magyarországi szerb kisebbség nagyszerűen kiépített szövetkezeti mozgalmára, varmint a román kisebbség széles alapokon nyugvó bankhálózatára.)

A kisebbségi sorsba jutott magyar nép tehát ott folytatta életlét, ahol elhagyta régi hazájában. Azt az utat akarta járni, amely előtte ismeretes volt amely után egyedül látott eredményeket elérni: a politika utján. Úgy Jugoszláviában, mint a csehszlovák köztársaságban és Romániában is a trianoni békeszerződés aláírása után nyomban mcgindult a politikai szervezőmunka, amely mindenütt eredményre is vezetett és teljesen azonos sablon szerint mindhárom országiban megalakult az önálló magyar párt, amely több-kevesebb eredménnyel és a viszonyokadta lehetőségek között kiépítette szervezeteit is. Ha röviden áttekintjük a három or száglban megalakult önálló magyar pártokat úgy nyomtan szemünk elé tűnik az a közös vonás, amelv a magyar nép politikai érettségét tükrözi vissza. Az a tudat, hogy politikai célokat csak minél nagyobb erővel, az erők egységével lehet kivívni: mindenütt megkísérelte azt a szempontot érvényesíteni, hogy külön érdekekre szakadozó apró csoportok helyett egységes pártot alakítson ki meg akkor is, ha ezekben a pártokban részben különböző érdekű és érdekeltségi csoportok húzód nak is meg. Mindhárom utódállamban az volt a magyar yezetők szempontja — nngyon helyesen. — hogy ne engedjék a magyarság politikai ereiét és szavazatait apró politikai csoportok között széttöredezni hagyni, hanem egyesült erővel, a kisebbségi magyarság minden politikai erejének összefogásával igyekezzék azokat az érdekeiket megvédelmezni, amely érdekek vödé eére ezeket a pártokat életrehívták. Kezdetben a magyarságnak ez az egy politikai pártiba való tömörítése legjobban Jugoszláviában Sikerült, bár ennek tényleges értekéből sokat levont az, hogy a magyarság politikai pártjának kiépítése és a kisebbségi magyarságnak beszervezése cávolról sem volt maradéknélküli és hogy ά többségi pártokban is jelentékeny mértékben voltak megszervezve azok a magyarok, akiknek politikai oppor tunizmusa vagy egyéb érdekei a többségi pártákhoz való csatlakozást követelte. A Jugoszláviai magyarság azóta megszűnt politikai szervezetei így csak a magyarság egy részét foglalták magukban s a párt teljes kiépülésének elejét vette az 1929 január 6-án megjelent új al-

kotmánytörvény, amely a kisebbségi párt szervezését megtiltotta.

A legjelentékenyebb mértékben sikerült a magyar tömegeknek kisebbségi pártba való ír merítése a csehszlovák köztársaság területén annak dacára, hogy itt kezdetben és még igen sokáig két pártban — a Magyar Nemzeti Pártban és a Keresztényszocialista Pártban történt a szervezés A két párt egyesülete csak a múlt év folyamán történt meg. A magyar kisebbségi párt szervezés testérői Csehszlovákiában csak a munkásság egy része szakadt le, amely kezdetben önálló szociáldemokrata pártot alakított, később pedig kooperált a cseh-stzlovák szófiáidénokraita párttal. A magyarságnak itt csak egész kis töredéke csatlakozott a többségi pártokhoz, illetőleg a Hodzsa Milán miniszterelnök vezetése alatt álló csehszlovák agrárpárthoz. (Tagadhatatlan, hogy az oportunus politika, amelyet az agrárpárthoz és a csehszlovák szociáldemokrata párthoz csatlakozott vezetők inauguráltak bizonyos sikereket is hozott a magyar kisebbségi politikában.) A polgári rétegek azonban jelentékeny tömegekben csatlakoztak a magyar kisebbségi pártokhoz és a magyar kisebbség nagy többsége van jelenleg is megszervezve a most már egységes magyar kisebbségi pártban.

Romániában a magyarság szervezetéből szintén csak a munkásság hiányzik, illetve ez alakított külön magyar szociáldemokrata pártot az erdélyi és bánáti magyar munkásság összefogására. A polgári magyar elem a hatóságok minden terrorja ellenére is hiven kitartott a part mögött, amelyre sokszor igen 'nehé*. körülmények között tudta csak szavazatait leadni.

Az utódállamokban kisebbségi sorsba jutott magyarság — eddigi mentalitásához híveit· — *s.* politikai alapon való szervezkedéssel akarta biztosítani egzisztenciáját és kialakítani új életformáit. A kisebbségi magyarság elfelejtette, hogy léte nemcsak politikum, hanem — és talán elsősorban — gazdasági és kultúra ké'rdése és ennek a két utóbbinak csaknem teljes elhanyagolásával erejének túlnyomó nagyrészét a politikai párt megszervezésére fordította.

A politikai pártszervezés terén a magyar kisebbségek előtt' is kétféle lehetőség állott. Az egyik amely szinte természetszerűnek látszott az önálló magyar pártok megalakítása volt tekintet nélkül arra, hogy az egyes országokban, ahol magyar kisebbségek érnek milyen politikai erő és tömegek állanak rendelkezésre és

tekintet nélküli arra is, hogy az ilyen önálló pártoknak milyen lehetőségei és kilátásai vannak az érvényesülésre. Az önálló magyar pártok különösen Csehszlovákiában és Romániában értek is el bizonyos eredményeket és sikerült az egyes munkasíkokon némileg megjavítani a kisebbségi magyar nép életét illetőleg annak birtokállOÍTÍanyát megtudta menteni a gyors pusztulástóL Ezek az eredményei: igazolják az önálló kisebbségi pártok jogosultságát. Más kérdés az, hogy a politikai szervezkedésre fordított erőnek a gazdasági vagy kulturális téren való hatalomrajutása nem ért volna-e el nagyobb eredményeket.

A politikai szervezkedésnek másik módja a kisebbségi magyarságnak valamely többségi párt keretében való megszervezése, olyan pártéban, amely programjába veszi a kisebbségek minimális követeléseinek megvalósítását, illetve az azért való küzdelmet.

A kisebbségek politikai szervezkedésének mindkét formája lehet helytálló és hasznothozó, ha tekintetbe veszi a fennálló viszonyokat és lehetőségeket. Nem a forma tehát a fontos, hanem az, hogy melyik úton lehet inkább és előbb eredményeket elérni a kisebbségi népjavára. Ahhoz azonban, hogy a kisebbségi nén feladja az önálló szervezkedésben rejlő egységes erőtömörítést és beolvadjon más, inkább a többségiekből álló pártba, az szükséges, hogy legyen iyan többségi párt, ameiy vállalja a kisebbségi követeléseknek legalább a minimumát. A magyar kisebbség a világháború utáni tájékozódásai közben nem igen találkozott ilyen párttal. Olyan igazán demokratikus és türelmes politikái üzö párt, ainely vállalta volna a kisebbségek parlamentáris képviseletét is, egyik utódállamban setrn akadt. Még leginkább lehetett ilyenről beszélni Csehszlovákiában, ahol Benes pártja és a szociáldemokraták a türelem politikáját képviselték és képviselik a kisebbségekkel szemben azonban ezek:-·. pártok sem vettél· programjukba olyan követeléseket, ame'yek a csehszlovák köztársaságba szakadt magyarság igényeit, legalább ütvenszázaüéknyira kielégítették volna. Romániában a nemzeti parasztpárt adott még a legtürhetöbh kisebbségi programot, azonban uralomrakerülésével ez a párt is elutasította a gyulafehérvári népeyüilés határozatainak, valamint a csúcsai paktumnak a reális életbe való átültetését. Jugoszláviában szintén nem vállalta- egyik párt sem a kisebbségi jogok parlamentáris érdekképviseletét.

Az utódállamok magyar kisebbségeinek ilyen kö-

rülmények között nem maradt más hátra, mint az önálló pártokban való szervezkedés és ezek a körülmények a mai napig sem változtak olyan mértékben, hogy a kisebbség feladhatná az ömiáló pártszervezés előnyeit. Máskéídés az, hogy milyen eredményeket várhat a magyar kisebbség a jövőben önálló politikái pártjaitól. Mem szcral-e ez a szervezkedési mód reformra kiegészítésre. Minden {jártnak végső célja, hogy kormányra-Icerüljön és ezáltai programjában vallott! elveit megvalósítsa. Eí?y kisebbségi párt a maga korlátozott számú tömegeivel azonban sohasem aspirálhat arra, hogy a parlament többségévé váijon s ezáltal a közhatalom birtoklása a kezébe Kerüljön A kisebbségeknek tehát meg keli találniuk azt a módot, hogy kormányrakerülésük ne tegyen teljesen lehetetlenség. Ezt pedig csak úgy érhetik el, ha országuknak azokkal a demokratikus tártjaival kötnek szövetséget, — tekintet· nélkül arra, hogy ez a párt jelenleg ellenzékben vagy kormányon van-e — amely hajlandó vállalni egy minimális kisebbségi programot. Ennek a pártnak akár egymagában akár a kisebbségi pártok támogatásával való kormányrakerüíése biztosítaná azután a kisebbségi jogoknak törvénybeiktatását és így legfőbb követelményeinek megvalósítását.

A kisebbségek történetében az ilyen koalícióra — kisebbségi és többségiekből alakut pártok között — rem egy példa akad. A csehszlovákiai német kisebbségi pártok közül ma három is szövetségben van a kormánykoalíció pártjaival és képviselve kormányban, Romániában és mindennaposak a többségi pártokkal kötött paktumok, azonban a remaniai magyar párt által kötött paktumoknak — eltekintve most a csúcsai paktumtól — az a generális hibáink, hogy tisztára választási szövetségek és nem irányultak közös parlamenti munkára. Jugoszláviában js volt .már példa ilyen szövetségre *AZ* 1925-ös és 1927-es választásokon azonban ezeknek a paktumoknak az a hibájuk volt; hogy nem az egész magyar kisebbségi párt, hanem csak annak egy része által köttettek. Ezek is csak választás-technikai megegyezések voltak a mandátum biztosítására, de nem együttes parlamenti munkára. Ilyen paktum pedig annál kevésbé létesülhetett, mert például az 1927-i választásokra külön paktumot kötött a magyarság a szuboticai és petrovgrádi kerületekben a radikálisokkal és kütön paktumot a szornbori kerületben a demokratákkal. Az erőknek ez az elfecsérelése szükségszerűen már

eleve eredménytelenségre ítélte a kötött paktumot nem hogy annak érdemleges parlamentáris kihatásai is lehettek volna.

Hasonló választási megegyezésekre több példát is látunk a régi Magyarország kisebbségi politikai életében is. A régi szerb radikális párt például többízhen volt válaszíMsi paktumban a függetlenségi párt Justh Gyula majd Károlyi Mihály által vezetett balszárnyával. Számos megegyezés volt a szerb radikálisokkal a helyi politikai pártok, illetve a hatóságok között.

Az most már a kérdés, hogy a közel két évtizedes tapasztalatok merre mutatják a magyarság politikai orientálódását. Látunk eredményeket a önálló politikai párt útján, de ugyancsak tapasztalunk ilyent a többségi pártokkal való kooperálással is. Nem lehet hát döntő szempont a politikai partszervezés formája. A cél a kisebbségi jog biztosítása és sorsunknak tűrhetúbbététele. Ez pedig elsősorban attól függ, hogy milyen eszmékkel telített pártok vannak kormányon. Ha a kormányt demokratikus szellemű párt alakítja meg, úgy annak természetszerűleg több érzéke van a humánum általában minden elnyomott és a kisebbségek iránt is. íia ellenben az úgynevezett nemzeti öncélúság, a parancsuralom hívei vannak kormányon, úgy a kisebbségi jogok minden bizonnyal semmibe vesznek. Termesze tesen szerepet játszhatok még a kisebbségi jogok biztosításánál külpolitikai szempontok is, vagyis olyan(usegegyezések, amelyeket a kisebbséggel rendelkező állam a kisebbségi nép anyaállamával köt, ezen eset azonban túlmegy a kisebbségi politika kérdésén és ilyen eset taglalása nem vág ezen fejtegetés keretébe sem.

A végső konklúzió tehát az, hogy a kisebbségek lehetőleg önálló pártokban szervezkedjenek meg, de lépjenek kooperációba országuk azon demokratikus pártjával, amely a kisebbségi jogok minimumának biztosítására hajlandó nemcsak ellenzékben, de akkor is, ha kormányra kerül. Kisebbségi érdek tehát mindig a legdemokratikusabb többségi párt hatalomrasegítése, mert így biztosítják legjobban a kisebbségiek saját érdekeiket.

Gazdaság-politikai kérdések

Kisebbségi gazdasági program

Csak rendezett gazdasági állapotok mellett lehet valamely nép boldog. Mit érnek a legszebb aJkarmányos szabadságok is, akkor, ha a gyomor üres? A történeleiml tanításai is azt mutatlak, hogy a gazdag nép mündig meg tudta őrizni politikai függetlenségét és szabadságát). .4 szegénység és a szolgaság legtöbbször ikertestvérek.

A mai modern korban a gazdasági haladásban is a legfontosabb szeren a szervezettségnek jut,. Kétszeresen fontos azonban a gazdasági megszerverettség a kisebbségi népeknél, mert mindazt, amit a többségi nép az állam utján minden különösebb erőfeszítés nélkül megkap, a kisebbségi népnek saját erejéből, szervezett sége utján kell előteremtenie.

Ezen megállapítás ellenére is azt tapasztaljuk, hogy mindhárom utódállamban a komoly számba menő politikai szervezetek mellett nincsenek megfelelő gazdasági szervezetei a magyar kisebbségnek Különösen áll ez a jugoszláviai magyar kisebbségre. A jugoszláviai magyar kisebbségi mozgalomnak közel két évtizede tartó kisebbségi sorsa ellenére ma meg egyáltalában nincs igazdaisági programja, nemesenek gazdasági célkitűzései és egy komoly reális kisebbségi gazdasági politikának mégcsak kontúrjai sincsenek meg. Pedig ennek a sok sebből vérző vajdasági magyarságnak, amelyet a elszegényedés is állandóan tizedei, sokkal égetőbb szüksége lenne egy egészséges gazdasági programra, mint akármilyen szépen hangzó és zengzetes politikai jelszavakra.

Hogy a jugoszláviai kisebbségi magyarság fenn tud-e maradni, az jórészt gazdasági és kulturális munkájától függ. Nem akarjuk ezzel alábecsülni a rciitikai «ikon folyó munkát, de már régen a politikai megszervezéssel és programadással legalább is párhuzamosan kellett volna haladnia a gazdasági célkitűzésnek és szer vezésnek. Nem priust kívánunk a gazdasági szervezés íiek, de egyenjogúságot a politikai és a kulturális síkon folyó munkával.

A vajdasági magyarságnak meg kell találnia azo-

kat a vezető szempontokat, amelyekre a szervezkedés megindításánál és a program megalkotásánál tekintettel kell lenni. Ha meg akarjuk keresni, a segítséghez vezető utat, annak előfeltétele, hogy helyes diagnózissal megállapítsuk a betegséget és pedig külön-külön a jugoszláviai magyarság minden társadalmi osztályánál. A Vajdaság legfontosabb — mert legszámosabb — magyar társadalma rétege a kisgazda osztály, anely a jugoszláviai magyarság gerincét képezi. Ennek az osztálynak fennmaradása, jobb gazdasági helyzetbe való juttatása biztosítéka magának a jugoszláviai magyarság fennmaradásának, ennél a társadalmi osztálynál a legfőbb gazdasági baj, hogy kevés a földje, kevés és drága a hitele és nem kifizetődő a gazdálkodása. Egy további baja, hogy télen át majdnem teljes munkátlanságra van kényszerítve.

A vajdasági magyar kisiparos és kiskereskedő egyik baja ugyanaz, mint a kisgazdáé, tudniillik a meg telelő hitel hiánya és a meglévő Intel kamatlábának magassága. A második betegsége — különösen a kisiparos nak — hogy túlságosan drágán termei, mert nagyobbak a termelési költségei és így igen korlátozott a verseny képessége.

A földmunkások hely? elének súlyosságát leginkább a földnélküliség: a munkanélküliség és a munkaalkalom hiánya jelenti. Az ipari munkáság legnagyobb baja szintén a munkanélküliség.

A magyar középosztály valamikori gerince, a köztisztviselői kar még Jugoszláviában maradt részének panasza, hogy nyugdíja megállapításánál nem érvényesültek a jogi és méltányossági szempontok.

A lateinerck és a művelt ifjúság fájdalma ugyanaz: ki vannak zárva a közhivatalokból, érvényesülésük csak a szabad pályákra szorítkozik s itt is hátrányban vannak.

A legfontosabb gazdasági probléma tehát: megállapítani, hogy melyek ezen kérdések közül, amelyek meg oldhatók és melyek azok az eszközök, amelyek a megoldáshoz közelebb visznek. Az igénybevehető és rendelkezésre álló eszköztől függ ugyanis, hogy melyik az a kérdés, amely akárcsak félig-meddig is megoldható.

Mindenekelőtt tehát, a rendelkezésre álló eszközöket kell figyelembe venni. Itt pedig elsősorban egy rtegartüv megállapítást kell termi, éspedig azt, hogy a legfontosabb tényezőkkel az állami és önkormányzati segítséggel a mi problémáink megoldásánál csak igen

kis mértékben számolhatunk — viszont ezekkel a legfontosabb tényezőkkel ebben a kismértékben iegalább is egyes speciális kérdéseinknél számolni is kell. A további negatívum, hogy nincsenek nagy magyar pénzintézeteink, amelyekre támaszkodni lehetne vagy legfeljebb csak igen korlátozott mértékben. \ rendelkezés re álló eszközök közül tehát csak az önsegítés áll telles mértékben a gazdasági szervezkedés céljaira és a vajdasági magyarság anyagi helyzetének megjavítása ra. (Jórészt ugyanez áll a romániai és csehszlovákiai ki sebbségi magyarságra is, azzal ? 'uilonbséggel, nogy Er délyben nagy magyar pénzintézetek és magyar kézben lévő ipari vállalkozások vannak.)

Az önsegítésnek m.i legelőnyösebben ismert íorinája a szövetkezet. Ami segítés tehát ira elképzelheti"), annak jelentős hányadát a szövetkezetben való tömörü lés nyújthatja. A szövetkezeti után ek'riieiïi eredménye ket azonban nem szabad lebecsülni, amire bizonyai u sokakban meg van a hajlandóság — mert igen nagy ered menyeiket értek el úgy az osztály, mini a .lemzeti alapon megszervezett szövetkezetek. (Példaképen a régi Magyarországon működött szerb kisebbségi szövetkezetek eredményeiről egy következő ie^ezstbcr» fogunk' beszámolni.)

A legfontosabb magyar gazdasági osztálynak, a Kis gazda társadalomnak a belterjesebb terméses által meg kívánt hiteiigényeit, tehát szövetkezői után kell kielégíteni. De ezenkívül szükség van kisgazdatársadalraiinknál a termeiés átszervezésére is. A mai szetniterinelés helyett nagyobb suly.í kell fektetni a kerígazdaságra, az iparnövények termesztésére és az állattenyésztésre. Utalok e szempontból azokra a szép eredményekre, amelyeket a jugoszláviai németek értek el az állatállomány nemesilése és értékesítése terén a 'Szelektor» néven ismert) szövetkezetekkel Nagy munka vár e tekintetben gazdasági egyesületeinkre, gazdaköreinkre és a «Munka» című valamint egyébb gazdasági szaklapjainkra.

Az iparosok és kereskedők osztályán elsősorban olcsó hitellel kellene segítem. Ezt a kérdést hitelszövetkezetek utján lelhetne és kell is megoldani. Úgy a keres kedők, mint az iparos osztály tagjai a foglalkozásuk által megkívánt értelmességüknél és anyagi helyzetüknél fogva is elsősorban alkalmasak a hitelszövetkezetek útiján való gazdasági tömörülésre. A hitelszövetkezeteket természetesen központilag kell megszervezni éspedig

vagy hogy ennek a központnak vagy valamely hazai, vagy külföldi nagybanknál kellene visszleszámítolási hi telt keresni megfelelő, olcsó kamatláb mellett.

A kisiparos termelési költségeinek leszállítását is csak az erők egyesítésével, a szövetkezéssel lehet elérni. Ipari termelő nyersanyagbeszerző szövetkezetek és közös munkaműhelyek alapítása az az eszköz, amely lyel a kisipar «termelési költségei csökkenthetők, és a gyáripar produktumaival szemben a versenyképesség fokozható. Az ipari termlő — és nyers anyagbeszerző szövetkezetek alapításának különösen a városokban való jelentősége nyilvánvaló, ahol az ugyanazon foglalkozást űző iparosok nagyobb számban élnek s ahol a szó vetkezetek nyújtotta előnyök (közös anyagbeszerzés, amellyel együlit jár a nagybani beszerzés minden előnye, a nagyobb hitei élvezése stb.) könny ériben és céltudatosabban kihasználhatók.

A nyugdijas vagy munkadíjuktól megosztott köztisztviselők a lateinerek és a müveit ifjúság helyzetén sokat segíthet a politikai sikon folyó munka. Adott esetben egy, a kormányzattal kötendő paktummal bizonyára biztosítani lehetne a méltánytalanul nyugdíjazottak nyugdijának kedvező rendezését, a clinlornas osztályrak és az ifjúságnak pei% a közhivatalokban való nagyobb érvényesülését.

Első elgondolásra is tisztán látható, h«ví.v - sajnos — az ipari munkásságon vajmi keveset segíthet jelenleg a szövetkezeti gondolat. Közös termelőszövetkezetek alapítása lehetne itt az egyik módja a segítségnek, azonban a magyar ipari munkásság mai pauper állapota mellett ezt önsegítéssel megoldani nem lehet. Fogyasztási szövetkezeik alapítása a másik mód, de ez csak igen kis mértékben lenne alkalmas o munkásság 'helyzetének megjavítására. Munkaalkalmakat ezen az titon nem lehet szerezni a munkásságnak és így az ipari munkásság megsegítését ezidöszermt csak igen csekély mértékben lehet megvalósítani.

A földmunkások megsegítésére a munkaalkalom megteremtése lenne a legjobb eszköz. Ezcket azonban munkához vagy földhöz juttatni rendkívül nehéz feladat Ellenben megoldható lenne a földmunkásnép és a törpebirtokosok téli foglalkoztatása (kosárfonás, szövés stb.) A téli munkának termékeit a városokban egy körös értékesítő szövetkezet hozhatná forgalomba. A téli foglalkoztatás útján úgy a férfi, mint a női mezőgazdasági napszámosok szép keresetre tehetnének szert épen

abban az időben, amikor a mezőgazdasági munka szünetel

A vezetők lelkesedésén és ügyszeretetén kívül a gazdasági szervezésnél számítani kel! az érdekelt néprétegek élelmességére, munkaszeretetére, józan belátására és arra, hogy tudatában legyenek a gazdasági szervezkedés roppant fontosságának s eltöltse őket az a tudat, hogy a kisebbségi magyarság léte a Vajdaságban csak ezen szervezési munka sikere irtfcan biztosítható.

Ebben a munkában való alaposság, kitartás, áldozatkészség és munkakedv lesz a fokmérője a jugoszláviai magyarság életerejének és létfentartási ösztöne nagyságának.

Mire tanítanak a szövetkezetek

A kisebbségi gazdasági politikának egyik legelső feltétele, hogy ismerjük azokat a gazdasági körülményeket, amelyekben más kisebbségek éltek vagy élnek s azokat a meggondolásokat és ebből foiyó intézményeket, amelyeket ezek a kisebbségek iparkodtak a meglévő viszonyokkal szemben alkalmazni, hogy gazdasági létüket fenntartsák és egzisztenciájukat íejleszszék. Természetes, hogy kétszeresen fontos azon — a hajdan kisebbségi sorsban élő -- nép gazdasási szervezeteinek ismerete, amely ugyanazon a földön élt kisebbségi sorsban, amelyen mi élünk ma.

A vajdasági szerbség gazdasági koncepciója a háború előtti évtizedekben ebben a jelszóban kulminálódott: »Ne eresszük ki kezünkből a földet!» Ennek a jelszónak volt is eredménye. Amig az ötvenes-hatvanas evekben egyre több szerb gazda ment tönkre, adta el földjét és vagy béres lett a nagybirtokokon vagy kivándorolt, addig a nyolcvanas évektől kezdve ez a foíyamat megállott. A német gazdák már nem tudtak töb bé szerb földeket venni, sőt lassanként a szerbség kezdte visszaszerezni régi földállomáuyár. Mivel érte ezt el, a mienkhez hasonlóan kisebbségi sorsban élt szerbség? Kétségtelen volt ebben része amely a felvilágosító munkának is, amelyet egyes lelkes szerb inteîektuellek, de különösen a noviszadi Matica folytatott, de sokkal inkább köszönhette ezt a szerb földművesnép a földműves szövetkezeteknek. A szerb fcldmüfvestiépet az uzsora hitel szorongatta, amelyért a szerb gazda a közvetítő diával együtt igen gyakran fizetett 30

—40 százalékot is. Meg kellett oldani — írja Markovics Vladiszláv a szerb nemzeti kongresszus választmányi tagja a Matica Szrpszkában írt ismertető cikkében — a kisgazda hitelének kérdését. Amire nem képes egy kisbirtok, azt megteheti több kisbirtokos közösen, egymást tárnogatva úgy, hogy valamennyien jót állanak minden egyesért. Ez alapon megoldották a kisgazda hitelének kérdését.

Az első szerb földművesszövetkezetek 1897-ben keletkeztek. A kisgazda s kölcsönös felelősség alapján olcsó hitelhez jutott és ennek segítségével megszerezhette a modern gazdálkodáshoz szükséges tőkebefektetést. A szövetkezetnek kevés a kiadása mert a tagok ingyen végzik a teendőket, úgy hogy a szövetkezet í-lcsó kaoiai mellett nyújthatja a kölcsönt s ez a kamat láb idővel még alacsonyabb lesz, mert a nyereség fel nem osztható és α tartalékalaphoz csatolandó. Ez a kamatlábleszállitás a régebbi szövetkezeteknél már alig pár évi működés után be is következett. Különösen fon tns a szövetkezés erkölcsi oldala, mert kölcsönös felelősség rendes, szorgalmas és józan életmódot követel.

A földmüvesszövetkezctek működésével a kisgazda megszabadul az uzsorától, a közvetítőtől, megváltoztatja az életmódját is. Mindezek következtében nagy arányokban csökken a kivándorlás és a szerb földek kezdtek visszatérni az eredeti gazdához, a szerb földműves nép gazdaságilag megerősödött.

Földmüvesszövetkezet volt 1910-ben (a Szerémséggel együtt) 179, amelvekben 6114 gazda volt tagként megszervezve. A szövctkezeti tagoknak volt 43 pzer 543 hold saját és 33 ezer 436 held haszonbérelt földje. (Tehát a szerb szövetkezetben tömörült kisgazdák kezén lévő földből egy-egy szövetkezeti tagra eső földmennyiség messze túlhaladta az akkori magyarországi átlagot)

A magyarországi szetbség kezén az egyházi statisztikai adatok szerint (Jaksics Vazul, a fiatalon elhunyt kiváló szerb szociológus adatai) a következő földterületek voltak 1905-ben a temevári egyházmegye ben 150.155 szerb lélek volt (az összlakosság száma 426.780) akiknek beleértve az egyházközségi és alapítványi birtokokat is 355.989 hold földjük volt. A versed egyházmegyében 139.400 lélekre (összlakosság 227 060) 440.091 hold föld jutott. A budai püspökségben 23.388 léleknek (összlakosság (1.022.085 volt 43.854 hold földje. A bácskai püspökségben 146.965 léleknek össz-

lakosság 571.798) volt 399.356 hold földje. A szerémi egyházmegyében volt 199.972 (összlakosság 345,374) akiknek 594.500 hold földjük volt.

Egy lélekre állagban az összes magyarországi és horvátországi szerbeket is beleértve 1.3 hektár föld esett ami az országos átlagon felül volt. Természetesen itt mindenütt be vannak számítva az egyházak, egyház községek, a metropolita és a kolostorok földjei is. Ezt az eredményt a szerb nép csak a földműves szövetkezetek által érhette el.

igen erősek voltak a szerb pénzintézetek is. 1909-ben '41 pénzintézetük volt (a horvátországi szerb pénzintézeteket:s beleszámítva) 18.736.675 aranykorona alap tökével és 69.472.701 korona betéttel. (Sajnos olyan \-uaíaink, amelyek csak a vajdasági szerb pénzintézetek re vonatkoznak nincsenek) Összehascnhtásképen megemlítjük, hogy ugyanebben az időben 170 román kisebb s égi pénzintézet működött Magyarországon 27.563.000 korona alaptökével és 67.818000 aranykorona betéttel. Szlovák pénzintézet 60 volt amelyeknek 89.148.000 aranykorona alaptőkéjük és 56.829.000 korona betétjük volt.

Miután a szerb nép túlnyomóan földművelő, a zágrábi »Privrednik» társaság célul tűzte ki szerb iparos és kereskedő osztály megteremtését és pedig úgy, hogy az ország minden részében elhelyezett szerb ifjakat ipa fos és kereskedő tanoncoknak. A társaság működése alatt igen sok ezer ifjút helyezett így el, megteremtve a mai erős és művelt szerb kereskedőosztályt.

Természetesen nem lehet lélek nélkül lemásolni kisebbségi sorsban élt elődeink intézményeit és célkitűzéseit, de sokat okulhatunk azokból és felhasználhatjuk araiak tanulságait a magunk hasznára egy céltudatos, reális kisebbségi gazdasági program kidolgozásánál.

A legfontosabb tanulság azonban az, amit feltérier.ül le kell vonnánk a volt vajdasági szerb kisebbség gazdasági szervezeteik eredményeiből, hogy 3 tömörülésben, a szövetkezetek megalakításában olyan erői van, amelyet semmiféle népmozgalom — amely komoly eredményekre törekszik — nem mellőzhet. A vajdasági magyar kisebbség gazdasági szervezkedésének sem !e het tehát más útja, mint az erők gazdasági szervezetek be való tömörítése.

A falu szerepe a magyar kisebbségi mozgalomban

A falu és a magyar földművesosztály kérdése — bár ez a legfontosabb kisebbségi probléma— eddig mind a három magyarok által is lakott utódállamban el volt ha nyagolva. Még legtöbb történt ebben a kérdésben Erdély ben, ahol azonban csak a falukutatásig jutottak el, tehát bizonyos szociográfiai munka történik, míg Csehszlovákiában és Jugoszláviában a kérdés csaknem irdatlan. Szlovenszkóban történt ugyan annyi, hogy Rimaszombat oan parasztiskolát állítottak íel, amely a szakszerű kikép ïés mellett a kisebbségi problémát is felölelte, azonban ez az iskola is igen rövid idő alatt megszűnt. Jugoszláviában, helyesebben a Vajdaságban pedig még ennyi sem történt. A Kisebbségi politika, de különösen a gazdasági politika vezetőinek azonban már régen fel kellett volna ismerniök azt a végtelen fontosságot, amelyet a falu, illetőleg a magyar földművesosztály jelent a mi kisebbségi életünkben.

A vajdasági magyarság legalább 80 százalékban ı földművelésből él és így ennek a társadalmi osztálynak egészséges alapra való helyezése és ezáltal fenmaradáeának lehetővététele egyenlő a jugoszláviai magyarság fenmaradasával. A falu, az a tartalék, ahonnan a városi piagyar kisebbség is utánpótlást meríthet és így elsőre, düupla feladat a magyar falu és a magyar földművesosztály gazdasági felemelése. Ha a magyar falut sikerült politikai lag és gazdaságilag felemelni, ugv ez felemelkedését jelenti az egész kisebbségi magyarságnak is.

A régi Magyarország szerb kisebbségi mozgalma telismerte azt az erőt, amelyet a falu és a fold jelentett kisebbségi mozgalmában és sikerült a szerb gazdaosztályt igen nagy mértékben felemelnie, úgy politikai, mint gazdasági és erkölcsi tekintetben. Az a jelszó, hogy: »Ne eresszük ki kezünkből a földet!« nemcsak üresen kongó frázis volt — az egykori vajdasági szerb nemzeti kisebb ségnél, hanem olyan gazdasági program, amely erőt adott a politikai küzdelemre is.

Az most már a kérdés, hogy a magyar falu felemelé se miként történik? Ennek a munkának két irányban kell folynia: emelni kell a földművesosztály gazdasági tudását, szak- és egyéb ismereteit, hogy ezáltal megállja helyét a többi ittlakó népekkel szemben a gazdasági küzde lemben és tudatosítani kell a magyar földművelőnépben

azt, hogy ő a magyarság alapja, ő az, aki által és akiért történik a kisebbségi mozgalom.

Ennek a tudatosításnak elengedhetetlen előfeltétele, hogy megszerezzük a falusi magyarságnak azt, amit az iskolától nem kaphatott, továbbá megadjuk azt a lehetőséget, hogy gazdasági szakismereteit a lehető legnagyobb nívóra emeljük.

Miként történhet ez meg? Kétségtelen, hogy a gazda ságí szakismeretek nyújtására és fejlesztésére a legjobb alkalom, a legjobb mód, a mezőgazdasági szakiskolák felállítása lenne, amelyet a gazdasági egyesületekké· és gazdakörökkel együttesen lehetne és kell is megoldani. Nem hisszük, hogy gazdasági szakegyesületeink és gazdaköreink ne lennének hajlandók az ilyen iskolák alapítására, egy átfogó tanulmányi rend kidolgozására és megfelelő szakelőadók kiküldésére. Magunk is több okleveles gazdászt ismerünk, akik a nagybirtokok megszűnése folytán jóformán állás és foglalkozás nélkül vannak és akiket nagyszerűen lehetne felhasználni ezekben az iskolákban, szakelőadókul. A nem közvetlen gazdasági szaktárgyak előadására pedig számos intellektuális erő áll a vajdasági magyarság rendelkezésére. Ezeket a lehetőségeket ki nem használni végzetes hiba lenne, ami nagyon megbosszulná magát.

A szakiskola megtaníthatná földművesnépünket a földművelés magasabb fokára, a termelés szükséges átszervezésére, a mezőgazdasági számvetésre és mindazokra a dolgokra, amely a kis- és középbirtok helyes és okszerű vezetésére feltétlenül szükségesek.

A másik fontos kérdés a magyar földművesnép öntudatra ébresztése és benne a kisebbségi küzdelemben való részvétel kötelességének tudatosítása. Meg kell győzni a magyar földművelőnépet, hogy a kisebbségi küzdelem nem »úri politika«, hanem sorsadta kötelesség, Amelyben résztvennie elhivatottság nyelve és kultúrája fenmaradása érdekében. Meg kell győzni ezt a földművelősztályt, hogy ez a küzdelem nagyrészben őérte folyik és rá kell venni, hogy őáltala is follyék. Minden magyar megmozdulásban minden magyar egyesületben kell, hogy érvényesüljön népeik igazi karaktere, tehát, hogy ezekben a megmozdulásokban ott szerepeljenek a magyar falu vezetői is. Hiba lenne a magyar mozgalmakat csak az intelektuális osztályra korlátozni — még a kulturális mozgalmat is beleértve? — mert mindenütt ott van a helybeli magyarság zömét képviselő földművesosztály embereinek is.

Jugoszláviában a birtokreformot — politikai és nem zetiségi okokból — jórészt a magyar nagybirtok terhére hajtották végre, azonban kizárták annak áldásaiból a nincstelen magyar parasztságot. Jugoszláviában ennek ellenére még a magyar földművesnép — illetőleg a kis- és középgazda — gazdasági helyzete a legjobb aránylag. Köszönheti ezt egy véletlen szerencsés adottságnak. Az ország gazdasági sztruktúrája olyan, hogy abban dominá ló szerepe a kisgazdának van. A vajdasági magyar nép gazdasági szervezete pedig teljesen azonos képet mu tat az állani gazdasági sztrukturájával. Mintán pedig a törvények és gazdasági rendelkezések mindig a legtöbb politikai erőt képviselő osztály igényei és érdekei szerint hozatnak, így a vajdasági magyar mezőgazdasági népesség — értvén ezalatt elsősorban a kis és középgazdát — az 9sszes magyar társadalmi osztályok közül a legke vésbé sínylette meg gazdaságilag kisebbségi helyzetét A magyar kisgazda osztálynak tehát még eíég ereje maradt arra, hogy az önmaga fen tartás ín irányuló küzdelemben hatékony részt vervén és fölös gazdasági erejét innék a célnak előmozdítására fordítsa.

A kisebbségi mozgalom és a gazdasági szervezés is kell tehát, hogy a magyar földművelő, a kis és középgazda osztáiyoii alapuljon. T:z nemcsak számban a legnagyobb, de gazdaságilag is legerősebb rétege a kisebbségi népnek, s ennek a gazdasági erőnek konzerválása, továbbfejlesztése és a kisebbségi harcban való csatasorbaállítása olyan elengedhetetlen körülmény, amelyet cgs[r]oí len kisebbségi vezetőnek sem szabad szem elöl téveszteníe.

A magyar kisiparososztály jövője

Az önálló foglalkozásúak között a vajdasági magyar népkisebbségben a kisgazdák után legnagyobb számban a kisiparosok állnak. Ezen társadalmi osztály elszegényedésének oka főként az évekig tartott általános rossz gazdasági konjuktura. a magyar falvak lakossága vásárlóképességének hiánya. A magyar falu iparosa és kiskereskedője a gazdaosztálytól él, annak rendelései és vásárlásai képezik fogalmát. Ha tehát a község gazdaközönsége nem tud a mezőgazdaságban szükséges új beruházásokat eszközölni, ha jövedelmének megcsappanása folytán nem tud a maga és családja kellő ruházkodásáról gondoskodni, úgy a falusi szabó-

nak, cipésznek, csizmadiának, bognárnak, kocsigyártónak, kovácsnak, lakatosnak és pintérnek sem mehet jól, nem csinálhat forgalmat, nem lehet haszna. Életnívója így a gazdáéval együtt alászáll. A falusi kisipar és és kiskereskedő anyagi helyzete így teljesen össze van kapcsolva a kisgazda sorsával. Ha jól megy a gazdának abból haszna van a kisiparosnak és kiskereskedőnek is. A magyar kisiparos és kiskereskedő tehát anyagi jólétének haladását csakis a gazdatársadalom vagyonosodásától Jólétének emelkedésétől várja.

A kisiparos és kiskereskedő társadalomnak azonban a gazdasági konjuktúra jobbrafordulásáig is szüksége van helyzetének javítására és ezért keresni kell a kisiparos és kiskereskedő anyagi helyzete lezüllésének egyéb okait is, ha a betegségre megakarjuk találni a gyógyító irt. Annál nagyobb szükség van erre, mert a kisiparos és kiskereskedő osztály tagjai már e foglalkozásuk által megkívánt értelmességüknél fogva is egyik legfontosabb bázisát képezik a kisebbség politikai és kulturális mozgalmának.

A kisiparos és kiskereskedő egyik legnagyobb baja — éppen úgy mint a kisgazdáknál is — az olcsó hitel hiánya és a termelési költségek magassága. Erre a két bajra kell tehát az orvosságot megkeresni. Az olcsó hi tel hiánya folytán sem a kisiparos, sem a kiskereskedő nem fejlesztheti üzemét és nem tarthat lépést a gazdasági élet fejlődésével. A termelési költségek magassága folytán pedig a tömegtermelésre és eladásra berendezett gyáripar szorítja ki a kisipar termékeit, még saját községéből is.

A kisiparosnak és kiskereskedőnek olcsó hitellel való ellátását kell tehát elsősorban megoldani. És pedig ugyanúgy, mint a kisgazdákét, hitelszövetkezetek felállításával, amelyek vagy együttesen állitandók fel a kisgazdákkal, vagy önállóan, mint ipari és kereskedelmi íutelszövefkezetek. A szövetkezeti alapon álló hitel előnyeit feleslegesnek tartjuk még egyszer kifejteni.

A kisipar termelési költségeinek leszállításai szintén csak az erők egyesítésével érhetjük el. Ipari termelő és nyersanyag beszerző szövetkezetek és közös munkamühelyek alapítása az az eszköz, amellyel a kisipar termelési költségei csökkenthetők és versenyképessége ʌ gyáripar termékeivel szemben fokozható.

Ezeknek az ipari termelő- és nyersanyagbeszerző szövetkezeteknek különösen a városokban van jelentősége, ahol az ugyanazon mesterséget úző kisiparosok

tömegesen élnek. Nem kell talán külön kifejtenünk, annak igen nagy előnyét, na a kisiparosok a nekik szakséges nyersanyagot közösen tudják beszerezni egy közösen alakított anyagbeszerző szövetkezet útján. Elég rámutatnunk arra a nagy előnyre, amelyet a nagybani bevásárlások úgy az elérhető beszerzési ár, mint a hitel tekintetében nyújtanak.

A közös termelőszövetkezetek és közös munkaműlyelyek alakításával szintén nagy előnyökhöz juthat a kisiparos, mert sok olyan költségtől szabadul amely költségeket csak a közös műhely tud megszüntetni Kiég rámutatnunk a segédmunkaerők munkája raciana-'isabb kihasználásának lehetőségére, a műhelybér, az adó elérhető csökkenésére és arra, hogy a munkavállalás lehetőségei is kiszélesednek a munkaerők egyesítése folytán. Ezek azon orvosságok, amelyek segítségéve! a gazdasági konjuktúra megjavulása nélkül is segíteni lehet a nehéz helyzetben lévő magyar kisiparos és kiskereskedő sorsán.

A kisiparos társadalom megsegítésének kérdése egyik legfontosabb problémája a magyar kisebbség gazdasági megszervezésének és az erre fordítóit munka igen sokszorosan fizetődik vissza úgy anyagiakban mint erkölcsiekben.

Osztályharc és kisebbségi küzdelem

A XIX. század két nagy eszmeáradat jegyében állott. Ekkor fejlődött ki teljességében a nacionális, a nemzeti eszme és ugyanebben az időben — mintegy an uak reakciójaképpen — váltak rendkívüli hevesekké az osztályharcok. Mindkét eszmeáramlat küzdelmei átnyn iottak a mostani századba is, ami természetes is, mert hiszen egyik eszme sem tudott sem végleges győzelmet avatni, sem elbukni. A harc tehát továbbtart és a két eszmeáramlat sokszor párhuzamosan küzd egymás rriel lett, míg sokszor szembetalálkozik egymással.

A kisebbségi mozgalmakra természetesen mindkét cszmeáramlatnak igen erős hatása volt és van. Természetes ez, mert hiszen a kisebbségi mozgalom egyként foglal magában nemzeti és gazdasági érdekeket is. Min den kisebbségi mozgalom nemcsak politikai és kulturális, hanem a gazdasági síkon is folyik, hát igen nagy mértékben szövik át gazdasági érdekek. Éppen ezért kell minden kisebbségi mozgalomnak — mint ahogy

minden politikai pártnak is — gazdasági programmal is rendelkeznie.

Az okos, célravezető politikai szervezkedésnek ugyanis mindig van valami gazdasági alapja. Hiszen a politika nem egyéb, mint megszervezése annak a pártnak, amely valamely nép vagy osztály kulturális, de különösen gazdasági érdekeit képviseli, ezeket az érdekeket programba îogtalja, s azok megvalósítása érdekében az alkotmány által biztosított eszközök igénybevételével/küzd. Minden politikai párt, akár nyíltan megmondja, akár palástolja, valamely gazdasági érdeket képvisel. így pl. a régi jugoszláviai pártxk közül a szerb földműves párt nyíltan kimondotta, hogy a szerb földműves-szegénység érdekképviselete, mi g a Radies párt ugyanilyen nyíltsággal hirdetie, hogy a horvát parasztság érdekeiért küzd. A légi radikális párt a szerbiai föld birtokosok és köztszí ν sel ők pártja, a demokrata párt pedig a szerbiai polgáiság (iparosok, kereskedők és bankárérc'ekeltségek) képviselete. Ugyancsak ilyen gazdasági érdekképviselet volt a jugoszláviai szocialdemokrata párt is, amely a szerbiai ipari munkások érdeI- einek védelmét tűzte ki céljául, s végül ugyancsak gazdasági érdekképviselet voit a jugoszláviai nemietek párt ^a és a magyar párt is, amely a jugoszláviai németek, illetőleg a magyarság gazdasági és kulturális érdekeit kívánta szolgálni.

Mindezek a pártok hol nyíltan kimondták gazdasági jellegüket, prokíamációkban hirdeiték, egyenesen dicsekedtek vele, hol pedig az általános n.özérdek takaróiával leplezték, hogy tulajdonképpen valamely osztály vagy réteg gazdasági érdekképviselete a páit politikájának tengelye.

A legvilágosabban tűnik ki, meri a legőszintébben Ki is mondják, hogy pártjuk gazdasági érdekképviselet, az osztály-alapon szervezett pártoknál, elsősorban a szocialista pártoknál.

Az a kérdés merül most fel, hogy az adott viszonyok mellett, a jugoszláviai magyar munkásság hol találhatja meg legjobban érdekeinek képviseletét. A magyar mozgalomban-e, avagy az osztályalapon szervezett munkáspártokban, amely a nemzetiségi különbség nélkül szervezik a munkásságot, de jórészt csak gazdasági érdekeik megóvására és a munkaviszonyok rendezésére A válasz erre bármilyen komplikáltnak látszik is, igen egyszerű.

Két kérdést kell megvizsgálnunk. Az egyik az, hogy

milyen elnyomás nehezedik jobban a jugoszláviai magyar munkásságra; a nemzeti, vagy az osztályelnyomás. A másik, hogy ez a nemzeti elnyomás, amely végeredményben szintén gazdasági konzekvenciákban nyilvánul: nagyobb-e, mint az az ellentét, ami a jugoszláviai magyarság egyes rétegei között fennáll. Ha megnézzük bármelyik allam — nincs szó itt speciálisan Jugoszláviáról — állami gépezetét, annak bármely megnyilvánulását, úgy azt találjuk, hogy az összes állami intézkedések legtöbb vezető szempontja a nacionális érdqk s ha ez a nemzeti érdek összeütközik más pl. osztályszempontokkal, az érvényesülő akarat és szempont csaknem mindig és majdnem kizárólag a nacionális érdek. Számtalan példát lehetne ennek igazolására felhoz ni, itt most csak egyet említek. Még a régi Pasits-Pribicseves éra dején, a jugoszláv államvasutak elbocsátották a valamiképen is nélkülözhető nem szláv alkalmazottak legnagyobb részét, nem azért, mert a helyettük felvett szláv alkalmazottak és munkások jobban értettek a vasútnál szükséges munkához, vagy olcsóbban dolgoztak volna. Az elbocsátás tisztán nacionális szempont ből történt, jóllehet nyilvánvaló volt, hogy a vasutaknak a magyar és német alkalmazottak és munkások elbocsátásából csak kára volt, mert a már begyakorolt munkaerők helyett tapasztalatlan , kezdő munkásokat kapott. Nyilvánvaló, hogy ennél az aktusnál is minden más szempontot legyűrt a nacionális érdek. Megállapít ható azonban ebből a tényből az is, hogy a jugoszláviai munkásságra még jobban nehezedik a Kisebbségi sors, mint az osztályelnyomás.

Miután pedig minden gondolkodó ember előtt tisztán áll, hogy elsősorban a legnagyobb erővel ható veszély — jelen esetben a kisebbségi sorsból adódó hátrány — ellen kell védekeznie, önként következik ebből hogy a munkásság szervezkedésének is elsősorban ezen veszély elhárítására keli irányulnia, tehát a jugoszláviai magyar munkásság szervezkedésének is nemzeti alappal kell bírnia. Miután pedig az erők szétforgácsolódását jelentené, ha külön-külön szervezkedhet a kirebbségi sorsban levő magyar ipatos, kereskedő, tisztviselő és munkás, kell, hogy ezeket az erőket az egész kisebbségi magyarság egy közös szervezete togja összse. amely így jobban tudja védeni ugv a magyar mun kásság, mint a többi termelő osztály érdekeit.

A másik megvizsgálandó szempont, hogy a jugoszláviai magyarság egyes osztályai között, nem na-

gyobbak-e az ellentétek, mint a kisebbségi sors adta. hátrányok. Mindaddig, amíg a magyar nagybirtok a Vajdaságban megvolt, lehetett ez a kérdés vita tárgya. A vajdasági nagybirtoknak az agrárreform utján való megszüntetése óta azonban ennek a kérdésnek az éle alaposan kicsorbult. A Vajdaságban ugyanis igazi nagyipar — a két cukorgyárat leszámítva — sohasem nem volt, — belátható időn belül nem is lesz. A népesség nagy része földművelésből él, az egyetlen kapitalizált nagytőke a nagybirtok volt, s ennek megszűntével — de más egyéb okok folytán is — a vajdasági magyarság között az osztály ellentétek rendkívül nagy mértékben letompultak. Kétségtelen ennek következtében, hogy a még fennálló osztályellentétek kihatásaikban sok kai gyengébbek mint a nemzeti elnyomási lehetőségek.
\ vajdasági magyarságon fce'ül is vannak osztály- és ré tegelíeiitétek, ezek azonban sokkal jelentéktelenebbek, mint az államelmélet minden területén caponta megnyií vártuló és mindnyájunkra egyformán nehezedő, s a kisebbségi sorsiról fakadó hátrányok.

A másik szempont is tehát a közös, a magyarság minden rétegét egységbefoglaló szervezkedés szükségességét igazolja. Ezen az elven belül természetesen vannak a munkásságnak osztályhelyzetéből származó követelései is, amelyeknek védelme szintén kötelessége.

Ha a magyar munkásság osztály helyzetét akarja megjavítani, munkafeltételeit akarja kedvezőbbé tenni — amint, hogy erre szükség is van — úgy ennek az érdekképviseletnek is leginkább akkor tesz eleget, ha éhez a küzdeleméhez egységes szervezetben, a magyar sag más osztályainak támogatását is kéri és veszi igénybe

Kultúrpolitikai kérdések

A kisebbségi kultúrpolitika célja és eszközei

Minden népkisebbség; mozgalomnak — mint amilyen a jugoszláviai magyarságé is — nemcsak politikai, gazdasági és szociális, hanem kulturális célkitűzései is v/annak. Ez a célkitűzés nem lehet más, minthogy a jugoszláviai magyarságot megtartsa a magyar Kultúrának, megőrzi eddig szerzeit kultúráját és igyekszik azt fejleszteni és a mai kor színvonalára emelni. Ha valamely kisebbség ezt a kulturális feladatát nem teljesíti, úgy előbb-utóbb nemcsak népkisebbség lesz, hanem kultúrnívóban is csökken, degradálódik és minőségbeli-leg is alacsonyabbrendűvé, minőségi kisebbséggé is· válik.

A Vajdaság — különösen pedig a Bácska — a magyar impérium alatt sem volt a magyar kultúra virágoskertje. A Bácska televény humusza gazdagságot adott ugyan, de ezt a jólétet nem tudta kultúrává átformálni. Ami ezen a területen kultúra volt. az egyenes függvénye volt a budapesti kultúrának s olyan speciális helyikultúrát, mint amilyen például Nagyváradon, Miskolcon, Győrött vagy Pécsett fejlődött ki, a bácskai talaj nem tudott magából kitermelni. Már a magyar impérium alatt is az itteni magyarságnak mintegy ötöde analfabéta volt, ez az arányszám a/óta — különösen ha a magyarul való irást és olvasást vesszük — bizonyára nem apadt, hanem megnőtt Az impériumváltozás óta a vajdasági magyarság nemcsak a politikai és gazdasági vezetőpozíciókból esett ki, hanem kulturálisan is degradálódott A feltörekvő szláv kultúra hatalmas versenyét — amelyet az állam a lehető legnagyobb mértékben támogatott — az itt saját lábán sosem járt magvar kultúra — ezt valljuk be őszintén — nem bírta el. Amily mértékben terjeszkedett a szerb, ugyanolyan mértékben esett a magyar kultúra és annak színvonala. százával szaporodtak az államnyelvű elemi iskolák s ugyanakkor a ma gyár tagozatokban magyarul nemtudó tanerők terjesztették a kultúra alapelveit. Sorra eltűntek — kettő kivételével — a magyar középiskolák s helyettük majdnem minden nagyobb mezővárosban is államnyelvű is-

kolákat rendeztek be. Megszűnt a hivatásos magyar színjátszás s ehelyütt már a régi impérium alatt is megvolt szerb színtársulatok kiterjesztettték működési körüket úgy időben, mint térben. A diktatúra idején a magyarság egész sor kulturális egyesületét tiltották be, amelyek helyett, haújabban alakultak is mások, azok alapszabályai mindmáig jóvá nem hagyattak.

A magyar kultúra leromlásához azonban mi magunk is hozzájárultunk. A régi magyar vezetők nagyrésze, akik legjobban ismerték ennek a területnek népét, igényeit és vágyait, az impérium változás után Magyarországra optáltak, eltávoztak a Vajdaságból, vagy visszavonultak a közélettől. Az itteni magyarság így jórészt vezetők nélkül maradt. Az eltávozottak talán soha helyrenemhozharó kárt okoztak a magyarságnak azzal, hogy vezetők nélkül hagyták azt a népet, amely teljes önálló s ágra nem szokott s amelyek ma inkább mint valaha lett volna szüksége kipróbált vezetőkre. A másik nagy hiba, hogy a magyarság vezetői nem jöttök rá arra, hogy a kisebbségi sorsra jutott magyarság kulturális mozgalmába bele kell kapcsolni a legszélesebb néprétegeket. Nem akadt magyar vezető, aki felismerte volna annak roppant fontosságát és nemzetfentartó erejét, hogy ezt a népkisebbséget fentartani, magyarságában megerősíteni csak úgy lehet, ha annak kultúráját demokratizáljak azaz a nemzettest minden egyes tagja részeié hozzáférhetővé tesszük.

Nem nemzetfentartó és teljesen céljáttévesztő kultúra az, amely csak kevesek sajátja, amely kizárja magából a nagy népi közösséget Láttunk rendezéseket,. amelyekből — már a hely folytán ahol rendezték — ki kellett hogy maradjon a magyar munkástörnegek nagyrésze. A magyar kulturális törekvések legelső célja tehát az, hogy a kultúrát általánosítsa, demokratizálja mindenkinek hozzáférhetővé tegye és ezáltal eliminálja azt a fenyegető veszedelmet, hogy mennyiségbelileg is, kultúrálisan is, kisebbséggé legyünk, ha a ez megtörténik, — már pedig errefelé megyünk! — úgy hiába a politikai, sőt még a gazdasági síkon folyó munka is, mert kultúrátlan nép nem lehet gazdaságilag sem a jólét fokán. Az a nagyiramú verseny, amely ma gazdaságilag folyik mindenfelé a széles világon, s itt a Vajdaságban is, minden gazdasági ágban annak hoz nagyobb sikert, aki nemcsak szakmájában, hanem kulturálisan is magasabb fokon áll. Az a magyar iparos és kereskedő, ha szakképzettségben egyforma is szláv kartársával, de

egyetlen nyelven sem tud levelezni, nem ért a könyvvezetéshez, nem olvassa szakmája irodalmát előbb-utóbb alul rájut az életért: és a megélhetésért vívott küzdelemben. A kulturális erőkifejtések egyben tehát gazdasági célt is szolgálnak. Ha nem válnak minőségileg is kisebbséggé, úgy ez egyben rzt is jelenti, hogy gazdaságilag sem lettünk alacsonyabbrendűek és másoktól függők.

Az a kérdés merül fel tehát: hogyan, milyen eszközökkel érhetjük ci kitűzött kultúrális céljainkat? Ma kétféle olyan nevelést ismeünk, amelynek helyes kiépítése elvezet ehhez az úthz. Az egyik az iskolai a másik az iskolánkívüli nevelés

Amint küzdünk a kisebbségi iskoláért, éppen úgy kell harcolnunk iskolánkívüli művelődési szervezeteink teljes kiejtéséért. És ahogy harcolunk .ízért, hogy minden kisebbségi gyermek anyanyelvén való tanításhoz jusson, úgy kell harcolnunk azért is, hogy mindenki részére lehetővé tehessük az iskolánkívüli oktatást.

Ha tehát a vajdasági magyarságot kultúrájában meg akarjuk erősíteni és azt magasabb színvonalra kívánjuk emelni úgy két kérdést kell lehetőleg jól megoldanunk. Az első ezek közül az iskolakérdés. A jugoszláviai magyarság kultúrájára az elmúlt majdnem két évtized alatt legnagyobb súllyal az iskolakérdés nehezedett. A névvegyelmezés folytán a szlávul mitsem tudó magyar gyermekek az elemi iskolák szerb tagozatába kerültek, melynek eredménye az lett, hogy az ezen iskolákból kikerült magyar gyerekek azokból félanalfabétaként jöttek ki — se magyarul, se szerbül nem tudnak rendesen — elvesztek nemcsak a magyar, hanem az általános kultúrára nézve is. A kellő számú magyar középiskola hiánya valamint a névvegyelemzésnek a középiskolákban is való alkalmazása mindinkább lehetetlenné teszik a magyar ifjúságiak a művelt pályákra való kiképzését. Súlyos hiánya a magyar oktatásügynek a megfelelő számú magyar tanító hiánya is, aminek következménye, hogy a magyar tagozatokban magyarul nem vagy nem kellően tudó tanítók nevelik az ifjúságot. Mindezek az okok hozzájárullak a vajdasági magyarság kulturális lezülléséhez.

Ezt a folyamatot megállítani, fokozatosan a régi nívóra emelni a vajdasági magyarság kultúráját: ez lehet s kell hogy legyen a vajdasági magyarság kulturális mozgalmának célja. Ennek a célnak az elérésére azonban pem elég az iskolakérdés rcndezése. Az iskolával nem

fejeződhetik be a magyar nép művelődése. Az iskolákban kapott alapokat tovább kell fejleszteni és meg kell teremteni az iskolánkívüli intenzív oktatást. A többségi népnél a népműveltségnek azt a kiegészítését elvégzi maga az állam és az állami támogatásban részesülő egyesületek. A kulturális autonómiát nélkülöző kisebbségeknél azonban az iskolánkívüli oktatás szintén kisebbségi feladat. Mindaddig, amig olyan kulturális autonómiához nem jutunk, mint amilyennel az észtországi németek és zsidók rundelkeznek — ahol az állami bevételeknek a kulturális intézményekre eső részét százalékszerüen elosztják az államot alkotó egyes népiek körött ..... az iskolánkivüli oktatás költségeit a kisebbségnek magának keil előteremtenie.

Jól tudjuk, hogy a jugoszláviai magyarság ma éppen elszegényedésénél és kulturális degradálódásánál fogva megcsappant áldozatkészségi kulturális mozgalmaink- iránt is, mégis a magyarság vezetőinek oda kell hatniok. hogy ezt az áldozatkészségei a maximumig növeljék. Kulturális kérdésekben pedig az egész magyarságnak együtt kell dolgoznia akármilyen ellentét választja is őket el a napipolitikában, vagy világnézetben.

A legrendszeresebben kell megszervezni az iskolán kívüli oktatás szerveit és a közönséget rá kell nevelni az előadások látogatására. Szuggerálni kell a népnek, hogy a kulturális mozgalomban való részvétel és az elő adások látogatása éppen úgy kisebbségi kötelesség mint a többi kisebbségi mozgalomban való munka. Az előadások látogatásánál pedig természetesen nem gondolunk csak a műkedvelő színielőadásokra.

Az iskolánkívüli oktatás legfontosabb és legsürgősebb feladata az analfabétizmus és félanalfabétizmus kiirtása. Minazokat jelenti, akiknek nem volt módjuk iskolába tárni vagy akik szláv tagozatokba jártak és ennek iolytán nem tanulhattak meg magyarul írni és olvasni meg kell tanítanunk a magyar betűvetésre és a magyar olvasásra Ezek részérc tehát külön tanfolyamokat kell rendezni. Nem lehetséges, hogy legyen rnagyar tanító, vagy ennek hiányában más intelligens magyar ember aki megtagadná egy ilyen tanfolyam vezetését még akkor sem, ha az nem jár díjazással. Ilyen tanfolyamokkal s azoknak évről-évre való megtartásával ki lehet irtani ezt a legnagyobb népbetegséget, az analfabétizmust, vagyis az anyanyelven való írni- és olvasni-tudás hiányát.

De nem elég írni - olvasni! Aki a népek nagy ver-

senyében meg akar állni, annak műveltségre és szaktudásra van szüksége. Tanfolyamokat kell tehát rendezni,, amelyeken az általános műveltség alapjait, másrészt gazdasági ismereteket, könyvelést és szármant kell előadni. Λ gazdasági ismeretek kibővítésére szolgáló előadásokat a helyi gazdakörrel együttesen kell megvalósítani. Ezeket az előadásokat, ha a községben van arra alkalmas intelligens ember, azok tartsák, ha pedig helyben nem volna, úgy kérjenek az illető községek előadót a legköz.elebbfekvő város közművelődési egyesületéttől, amely bizonyára készségesen tesz eleget az ilyen kérelemnek.

Lehetővé kell lennünk minél több éppen falusi magyar ifjúnak, hogy középiskolai vagy egvetemi végzettséget kívánó pályára készülhessen; nagy utánpótlást biztosítsunk a magyarságnak vezetetésében. A módosabb magyar gazdáknak ezen a téren áldozatkészséget kell tanusitaniok.

Nagyfontosságú kultúrmunkát kell elvégezni a falusi magyar közművelődési egyesületnek a magyar betű, tehát it magyar könyvek, folyóiratok és napilapok terjesztése körül, rá kell szoktatni népünket az olvasásra. Meg kell értetni a néppel, hogy milyen fontos ésmilyen hasznos minden emberre a könyvek és lapok olvasása és meg kell magyarázni, hogy a magyar könyv és a magyar újság olvasása egyben a legebsőbb szórakozás is mindenki részére és amellett aki magyar könyvet és magyar újságot olvas, egyben tagjává válik a nagy magyar kultőrközösségnek.

Minden községben meg kell tehát szervezni a MAGVAR NÉPKÖNYVTÁRT, amelyben a szórakoztató szépirodalmi munkák mellett legyenek benne a hasznos gazdasági könyvek is. A közművelődési egyesületek pedig gondoskodjanak arról, hogy azok akik anyagi helyzetüknél fogva egyedül nem képesek a napilapok járatására, ketten-hárman összeállva járassanak valamely magyar lapot. Áldozatkészség és áldozatok hozása nélkül nincs kisebbségi mozgalom. Arra kell gondolni mindenkinek, akitől áldozatot kérnek és aki áldozatot hoz, hogy minden ilyen áldozat közelebb hoz bennünket nagy célunkhoz: a jugoszláviai magyarság kultúrájának kiteljesüléséhez. Mindenki arra gondoljon, hogy a tőle kért áldozatot megtagadása a magyar kultúra élő-haladását gátolja — ha csak kisebb ménekben is. — Arra kell gondolni mindenkinek, hogy a magyar kultúra

fejlődése egyben a nagyobb karéj kenyeret is jelenti minden magyar részére.

Mindezeknek a feladatoknak e1 védésére pedig minden községben meg kell alakítani a magyar közművelődési egyesületet. Ez legyen a vajdasági magyarság kultúrszervezete, a mely összefogja és irányítja a magyar kulturális mozgalmat.

Végül meg kell kísérelni egy állandó Jugoszlávia magyar színházi koncesszió engedélyezését. Ebbe a társulatba a ínég itt élő magyar színészeket és az egyes műkedvelő társaságok legjobbjait kell megnyerni. Egy ilyen színtársulat létét már a nagyobb vajdasági rnagyar városok is biztosítják. Egy későbbi feladat lenne ez állandó színtársulat mellett a színiiskoláa felállítása, ami a kellő utánpótlást biztosítaná a társulatnál. Ennek a tervnek a kivitele nem lebecsülését jelenti a már most is szépen működő magyar műkedvelő társaságoknak, fianem csak azok munkájának tökéletesítése és betetőzése. Valljuk be, hogy az igényesebb publikumot ezek a műkedvelőelőadások nem mindenben elégítik ki. Éppen ezért szükség van egy olyan művészi nívón álló társulatra, amely egyrészt ezt az igényesebb közönséget is kielégíti, másrészt amelytől éppen műkedvelőink tanulhatnak. Éppen az a tény ugyanis, hogy a vajdasági nngyar műkedvelőknek nincs kitől tanulniok, mert nem látnak magasabb színvonalú, hivatásos színészektől való előadást, akadálya a műkedvelő társaságok m igásabb nívóra való emelkedésének is.

Ennek a kulturális programnak meg-va'ósiíns.n egyszerre természetesen nem vihető keresztül, de oda kell törekedni, hogy az lépésről lépésre a megva'ósulás stádiumába jusson.

A szerbek kultúrája a háborúelőtti Magyarországon

A kisebbségi nép fentartásának egyik talán leghathatósabb eszköze a kultúrális síkon folyó munka eredményessége. Hogy ezen a munkaterületen valamely kisebbségi nép milyen eredményeket érhet el, annak fényes bizonyítéka az a kultúrnunka, amelyet az akkor még kisebbségi sorsban élt szerb nép a régi Magyarországon végzett. Ennek a munkának eredményeit ismertetjük az alábiakban.

* * *

A magyarországi szerbek kultúráját, politikai és gazdasági küzdelmeit összefoglalóan ismertette Jaksics Vasza a Társadalomtudományok Szabad iskolájában Budapesten 1912-ben tartott előadásában. A statisztikai adatok Jaksics ezen előadásából valók.

A szerb nép a háború előtti Magyarország területén tömegesebben a tizenhatodik század vége:elé telepedett le Crnojevics Arszên pátriárka vezetése alatt és aagyrészben a mai Vajdaság területe rendeltetett lakóhelyül a török elől menekülő több tízezer családnak. A letelepülő szerbek nagy része katonailag volt szervezve és az úgynevezett határvidék fejedelmét hívták el. Ez a tény döntő befolyást gyakorolt a vajdasági szerb népnek nemcsak politikai és gazdasági, hanem kulturális fejlődésére is.

Mint katona nép, különösen a tizennyolcadik század első telében, a rég: monarchia egész hadseregének majdnem a felét a szerbek tették ki, ami természetesen fizikailag is kulturálisan is erős visszahatást gyakorolt a vajdasági szerb népre. Ennek a ténynek hatását Jaksics a következőkben fejtegeti: »A szerbek a bevándorlás után elfoglalják a török támadásnak leginkább kitett területet, amiért is kénytelenek földalatt odúkban és barlangokban meghúzódni, iskolátállítani nem engedik őket, idegenből tanítókat csak nehezen hoznatnak, belföldi képzett tanítóik nincsenek. Az Oroszországból hozott tanítók bevezetik az iskolába és az irodalomba az orosz nyelvet, melynek a nép sem az iskolában, sem az irodalomban semmi hasznát nem veheti.

Ezen orosz szláv nyelv olyan messze állott a nép nyelvétől, mint a magyaroknál a régi »Halotti Beszéd» nyelve a mai magyar nyelvtől. Az iskolák, melyek a szerbeknél is szaporodni kezdtek, nem lehettek védőbástyái a szerb nép nemzetiségének, mert azokat politikumnak tekintették.

A magyarországi szerbek kultúrájának ez a sivár képe azonban alaposan megváltozott, amikor a szerb nép hadiszolgálatai ellenében megkapta az uralkodótól a császári pátensekben már többször biztosított szabadságjogokat s ezek között azt a jogot, hogy egyházi és iskolai ügyeit autonóm intézheti, vagyis a kulturális önkormányzatot. Az önkormányzatnak legutolsó írott jog szabálya az 1868 évi 1X. törvénycikk, amely szerint a görögkeleti szerb egyház hívei jogosítva vannak egyházi, iskokolai és ezekre vonatkozó alapítványi ügyeiket az országos törvényeknek korlátai között egyházi gyű-

lekezeteikben (kongresszus) önállóan intézni, rendezni a király által jóváhagyandó szabályok értelmében saját közegeik útján. A szerbség, tehát kulturális autonómiát élvezett, amely bár a kormány ellenőrzésének voft a gyakorlatban alávetve és sokszor korlátozva, mégis olyan előnyt jelentett, amelyet ma Európa 40 millió kisebbségi népei közül csak az észtországi német és zsidó kisebbségek élveznek Ennek a kulturális autonómiának volt részben köszönhető, hogy a magyarországi szerb nép kulturális és faji egyediségét meg tudta őrizni. Ez az autonómia a szerb nép jelleméhez es hajlandó ságához képest eléggé demokratikus volt. Benne a világi elemek igen nagy befolyásra tettek szert és demokratikus berendezését mutatja, hogy abban az időben, amikor Magyarországon a munkáspárton kívül csak egy két radikális és liberális ideológus követelte az általános választói jogot, a szerb egyházi kongresszus az általános választójog útjá?, választott egyházi és világi képviselőkből alakult meg. S míg az uralmonlevő faj vallásának íő egyházi méltóságait kinevezés utján töltettek be, addig a szerb patrárkát ez a demokratikus gyülekezet választotta.

Ezt a népies autonómiát azonban erősen és sokszor erőszakos magyarázatokkal — a főfelügyeleti jog címén — csorbította az államhatalom, hogy ezáltal politikai befolyást szerezzen magának a szerbségben. A szerbek politikai harca is legtöbbször az egyházi autonómia körül forgott. A kormány a demokratikus összetételű kongresszusa û szemben sokszor igyekezett a püspöki kart kijátszani, amellyel egy ízben új stattúmokat is hozatott, amelyben az egyházi bírósági hatalmat a püspöki kar gyakorolja a kongresszus által választott fórum helyért. Ezt a szabályzatot gróf Khuen előterjesztésére Ferenc József is jóváhagyta, sokszor ez ellen a nép tiltakozó gyűléseken demonstrált.

A g. kel. szerb egyház részére a papnevelési a karlócai teológiai intézet végezte. Ezen főiskolán kívül volt a szerbségnek két gimnáziuma. (Karlovca, Neviszád?, 3 tanítóképzője (Szombor.. Pakrac és Káro?yváros), S felsőleányiskolája (Noviszád. Szombor és Pancsevo.) Ezen intézeteket — ez utóbbiak kivételével a etemzeti iskolai alap tartotta fenn s tanítási nyelvük — természetesen — a szerb volt. Ezen iskolák növendékeinek száma több mint 1200 volt.

Az egyházközségek által eltartott felekezet elemi iskolák száma (nem számítva a 17 horvátországit) 368

a tanítók száma 314, a tanítónőké 3l7 és az óvónőké 12 volt.

A szerb nemzeti alapok vagyona 1905-ben 17,495.236 K. amelynek évi jövedelme 1.141 901 K. volt.

A szerb irodalmat a »Matica Srpska« ápolta. Feladata a könyvek kiadása és terjesztése ákfal leginkább a népi kultúra erndése veit 1912-ben az egyesület tagjainak száma 1879 volt. Az egyesület által Kiadott köny vek példányszáma azonban igen kicsi, leginkább 2—3 ezer példányban jelentek meg a Mate a kiadványai. A kulturális intézmények közül a Maticán kívül mei.? kell még említenem a Szerb Nemzeti Színház társaságot, anie'y egy-két hónapos turnusokban végiglátogatta a \'ajdaság városait, sőt működését Horvátországra és később Boszniára-Herccgovinára is kiterjesztette.

A magyarországi szerb irodalom különösen addig volt erős, amig a vezető szerepet ebben a — szerbiai kultúra erősödésével — Beográd at nern vette. A legkiválóbb költők Jaksics Mileia és a szomboii származású Petrovics Veljko. A vajdasági szerbségnek regényirodalma egyáltalában nincs czidőtájí. Λ napi suite legerősebb orgánuma a novuszádi Zasztava A szerb író gárda igen demokratikus hajlandóságú, A szerb nép kultúrképességéről Jaksics Vaszu kapcsolatban a kisebbségi nyelvek jogaival a következő megszívlelésre érdemes és ma is aktuáks néhány mondatot mondja:

»A szerb népben szunnyadozó, különös kultúrális energiákat illetőleg, áhalábun mondhatjuk, hogy nagymértékben ki van fejlődve nála a szép iránti érzék. Ezt bizonyítják a női kézimunka, a csinnek, a kötés, a szerb vászon. A szép feldíszített ruha valódi mániája s erre rengeteg időt pazarol, mi ellen régi időd ben a püspökök azáltal küzdöttek, hogy meghatározták pl. hogy a csipke milyen széles lehet. Ezen szunnyadozó energiának talán egyik megnyilatkozása Mcstrovics szobrászuk feltűnést keltett mesterművei, aki mint pásztorfiú kezdte művészi karrierjét. Ismert dolog hogy a szerb nép költemények első megjelenésük után bámulatba ejtették a művelt világot! köztük Goethet is. Sokan a szerb nép költemények kedvéért tanulták a szerb nyelvet. A szunnyadó energia napfényre jutását és érvényesülését nern volna szabad megakadályozni.. Az egyik kultúrának nem az a feladata, hogy a másikat megsemmisítse, hanem, hogy egymást kölcsönösen gazdagítsák. Az egyik népfajnak sem az a feladata, hogv a másik szellemi alkotásait akadályozza. De az egyik népfaj

szunnyadozó kulturális energiája csak akkor fog napfényre kerülni, ha meg van részret engedve a Kulturális szabad rejlődés, mindenek előtt pedig a nyelvszabadság. Meg kell jegyeznem, hogy Magyarországon sokat vétkeznek ezen kötelesség ellen. Soviniszták, kik a magyar nyelv jogát a népiskolákban képviselik, álláspontjukat azzal védik, hogy ők nem ellenségei a szerb nyelvnek, de a gyerekek a szerb mellett tanulják meg a magyart is. A szunnyadozó kultúrális erő ébresztéséhez és nagy alkotásokhoz szükséges a nagy szabadság, ez pedig nálunk nincsen.»

Ez volt a háború előtti Magyarországon az akkori szerb kisebbség kulturális helyzete. Milyen távol vagyunk mi, jugoszláviai magyar kisebbség ezektől az eredményektől!

Magyar munkaközösség

Nagyon régi megállapítás — közhely már — hogy az erők egyesítése képesíthet csak nemzeteket, társadalma kat, osztályokat nagy kérdések megoldására és elemér jelentőségű sikereken túlmenő alkotásokra. S ha áll ez a megállapítás a többségi nemzetekre, még hatványozottabban érvényes a kisebbségeknél, amelyek gazdasági és kulturális ereié sokkal korlátozottabb. Nem lehet tehát nagyobb feladat kisebbségi sorsban űő népre, múlt egynevezőre hozni annak egész társadalmát, egybefoglalni minden rétegét, hogy minél nagyobb erőt állíthasson problémái megoldásának szoIgálatába.

Amilyen egyszerű ennek a ténynek felismerése, éppen olyan nehéz azonban annak keresztülvitele. Minden társadalom — különösen a mai modern kapitalizmus korában — igen sok egymással ellentétes, érdekű osztályra és rétegre oszlik, amelyeket még tarkítanak a különböző vallások és világnézeti különbségek is. Nem is találunk a világtörténelem során olyan helyzetet — talán csak az egész országot veszélyeztető támadó háborút kivéve — amikor az egész társadalmat sikerült volna közös nevezőre hozni éppen a gazdasági és más érdekek különbözősége miatt.

Ebből a szempontból — sajnos—igen kedvezőtlen- helyzetben van a jugoszláviai magyar kisebbség. A nagy történelmi átalakulás ideién, mikor még érintetlenül állott a Vojvodinában a magyar nagybirtok, amikor még itt volt egy aránylag jó helyzetben levő magyar köz-

tisztviselői osztály, amikor a háborúi meghízott vállalkozói és kereskedői osztály in domibus volt, amikor a lateinerosztálynak még jól ment — egy ilyen közös nevezőre hozása a vojvodinai magyar társadalomnak lehetetlen lett volna. Ma azonban, amikor a magyar nagybirtekososztály — nem tartozik ezen írás keretébe Az okok felsorakoztatása — tönkrement, a magyar köztisztviselő osztály elvándorolt vagy állásnélkülivé vált, a gazda, az ipar és a kereskedelem létéért kitted, a latéifier tengődik, amikor — ha a vajdasági magyar társadalmat osztályozni kívánnék — egy igen kis rétegtől eltekintve — lumpenproletárokra, proletárokra és félproletárokra oszthatnék csak — egy ilyen közösnevező re hozás nemcsak lehetőség, hanem parancsoló szükségesség is.

A vojvodinai magyar társadalomban, amelynek számtalan megoldatlan problémája van, kell lenni egy olyan fórumnak, amelyben segítőkezet remél, oltalmazol nyer és támagatót kap. Ez a szerv lenne a magyar munkaközösség. Természetes, hogy ennek a szervnek megalkotásánál nem gondotok papiros egyesületre, egy mondva-csinált szervezetre, hanem olyan egyesülésre, amely ben eleven erő él, amely akar és tud cselekedni és amelynek módja is van erre.

A magyar munkaközösségnek magába kell fogadnia az egész vojvodinai magyar társadalmat nemre, felekezetre, társadalmi osztályra és rangra való tekintet nélkül Tagja kell, hogy tegyen minden jugoszláviai magyarajku állampolgár, de éppúgy tagja kell, hogy legyen minden itt működő magyar kulturális gazdasási vagy társadalmi egyesület is, egyszóval az egész jugoszláviai kisebbségi magyar társadalom kifejezője, szervezete és képviselete legyen ez a szervezet. Fennállását olyan progresszív módon megállapított tagsági díj biztosítaná, amely tekintettel van a tagok kereseti viszonyaira s ahol a nagyobb vagyon van vagy több jövedelem nagyobb terhet is visel, anélkül, hogy ez több jogot is adna. A nagyobb vagyon és magasabb jövedelem társadalmi kötelezettségeinek éppen ebben a szervezetbein kell megnyilvánulnia.

Nem szabad választóvonalnak lenni ebben a szervezetben, a politikai véleménykülönbségnek vagy pártáHasnak sem, ahogy nem lehet válaszfal a világnézeti különbség sont A szövetkezeti rendszer alapjának, a kölcsönös segítés elvének kell érvényesülni a munkaközösségben, amelynek központi szervezete és állandó tit-

kársága irányítja Jugoszláviában a magyar kisebbség gazdasági és szellemi munkáját.

A munkaközösség feladata, hogy kezdeményezze, megalakítsa és vezesse a kisebbségi magyar társadalom minden együttes életmegnyilvánulását. Hatáskörébe tartozik a termelő, a fogyasztó, értékesítő és hitelszövetkezetek megszervezése, kulturális, dal. sport és társadalmi egyesületek alakítása, a magyar kisebbség katasz terének elkészítése és állandó statisztika vezetése, népies jellegű napi és hetilapok kiadása, az iskolán kívüli! oktatás és társadalmi akciók szervezése és minden ügy amely az itteni magyarságot közösen érdekli.

A szervezet azonban nem lehet minden magyar intézménynek állandó gyámja. Minden a munkaközösség útján életrehívott szervezet később a saját lábán fog járni s bár tagja marad a munkaközösségnek de teljes autonómia val intézi saját ügyeit, csak a munka megszervezése; és eszmei vezetése lehet a munkaközösség állandó feladata.

Két speciális feladata is lenne a munkaközösségnek. Az első, hogy figyelemmel kisérje a magyar kisebbségi ifjúság jövőjét, elhelyezkedési lehetőségeit és ebben a tekintetben programot dolgozzon ki megjelölve az utat cs a lehetőségeket a magyar kisebbségi ifjúság gazdasági elhelyezkedésére. A másik speciális feladat a kisebbségi szociográfia elkészítése. Nem nyúlhatunk addig egyetlen fontos problémánk megoldásához sem, amtjg a vajdasági magyar kisebbség gazdasági és kulturális térképét meg nem rajzoltuk. Csak ennek birtokában tudunk programot alkotni, terveket kidolgozni és a lehetőségeket mérlegelni. Ha tehát rangsorban nem is, de a munka szempontjából egyik legelső feladata ennek a gazdíasági és kulturális térképnek, ı kisebbségi szociográfiának elkészítése, hogy ennek birtokában további megfelelő lépéseket tehessünk. Ennek a munkának elvégzésére pjeäig a megalkotandó magyar munkaközösséget tartjuk a leghivatottabb fórumnak, amelynek é tervezet szerint arra a szükséges anyagi fedezete is meglenne.

A jugoszláviai kisebbségi magyarságnak a mai gazdasági lezüllöttség ideién a gazdasági szervezkedésre keU a legnagyobb gondot fordítani s így a magyar munkaközösségnek is ez kell, hegy elsőrendű feladata legyen. A munkaközösség tehát kezdeményezője., vezetője és irányítója a kisebbségi magyarság minden komoly életmegnyilvánulásának s így csak természetes, hogy

annak megszervezésére — politikai pártállás és világnézeti különbség nélkül — a jugoszláviai magyarság legkiválóbb erőit kell megnyerni.

V.

A kisebbségi kérdés nemzetközi vonatkozásai

A kisebbségi jogok történelme

Számtalanszor tapasztaltuk, hogy nemcsak illetékes hatóságok, hanem a közvetlenül érdekeltek sincsennek tisztában azzal, hogy milyen jogok illetik meg az utódállamok kisebbségeit úgy nyelvi, mint vallási és gazdasági tekintetben. Nem tartjuk tehát feleslegesnek, ha ismertetjük a kisebbségi jogok védelméről szóló nemzetközi rendelkezéseket.

A kisebbségek jogainak védelmét azok a nemzetközi szerződések szabályozzák, amelyeket a volt osztrák-magyar monarchia utódállamai (Jugoszlávia, Románia, a csehszlovák köztársaság, Magyarország és Ausztria) A háborút győzelmesen befejeiő szövetséges és társult főhatalmakkal 1919 évi szeptember hó 10-én Saint-Germain-En-Layban (Csehszlovákia, Jugoszlávia és Ausztria) 1919 évi december hó 9-én Párizsban (Románia) illetőleg 1920 június hó 4-én Trianonban (Magyarország) kötöttek.

A nagyjában azonos szövegű szerződésekben az utódállamok kötelezettséget vállalnak arra, hogy azok A szerződés lényeges intézkedéseit alaptörvény ékül ismerik el, s hogy semminemű törvény, rendelet vagy intézkedés ezekkel a rendelkezéseikkel szemben nem lesz hatályos.

Ennek a nemzetközi szerződésnek második cikke pedig kimondja, hogy a szerződő fél (utódállam) 'minien lakosának születési, nemzetiségi, nyelvi, faji vagy raUási különbség nélkül az élet és szabadság teljes védelmét biztosítja.»

Külön is kimondja a szerződés, hogy (az utódállam) Minden lakósát megilleti az a jog, hogy bármely hitet, vallást, vagy hitvallást, nyilvánosan vagy otthonában sza feadon gyakoroljon, amennyiben ezeknek gyakorlata a közrenddel és a jó erkölcsökkel ntm ellenkezik.»

Részletes intézkedéseket tartalmaz a szerződés abfcan az irányban, hogy az utódállamok saját állaimpolgáraiknak ismerik el mindazokat a magyar illetőleg osztrák állampolgárokat, akik a békeszerződések szerint, az illető utódállamokhoz csatolt területen laknak, illetőleg laknak illetőséggel. Ugyancsak szabályozza a szer

ződés az ezeken a területeken élő magyar és osztrák állampolgároknak optálási jogát is.

A legfontosabbak a nemzetközi szerződés 7. cikkében foglalt rendelkezések, amelyek megállapítják:

1. Hogy az utódállamok minden polgára »faji, nyelvi vallási különbség nélkül a törvény előtt egyenlő és (Ugyanazokat a nolgári és politikai jogokat élvezi.

2. Vallási, hitbeli vagy felekezeti különbség a polgári és politikai jogok élvezete, így nevezetesen: nyilvános állások, hivatalok és méltóságok elnyerése vagy a különféle foglalkozások és iparok gyakorlása tekintetében egyetlen állampolgárra sem lehet hátrányos.

3. Egyetlen állampolgár sem korlátozható bármely nyelv szabad használatában a magán- vagy üzleti forgalomban, a vallási életben, a sajtó útján történő vagy bármely közzététel terén vagy \ nyilvános gyűlésen.

4. A hivatalos nyelv megállapítására vonatkozó intézkedéseket nem érintve α nem államnyelvü polgárok nyelvüknek a bíróság előtt akár szóban, akár Írásban való használata tekintetében megfelelő könnyítésben fognak részesülni.»

A kisebbségvédelmi szerződés 8. pontja külön is megállapítja, hogy azok az állampolgárok »akik faji, val Jási vagy nyelvi kisebbségekhez tartóznak, jogilag és ténylegesen ugyanazt a bánásmódot és ugyanazokat a biztosítékokat élvezik, mint a többi állampolgárok. Nevezetesen hasonló joguk van saját költségükön jótékony sági, vallási vagy szociális intézményeket, iskolákat és más nevelőintézeteket létesíteni, igazgatni és azokra fel ügyelni, azzal a joggal, hogy azokban saját nyelvüket Bzabadon használják és vallásukat szapadon gyakorolják.»

Egy sokat vitatott, Je lényegében teljesen tisztán álló kérdést szabályoz a szerződés 9. §-a, amely az anyanyelven való oktatást rendezi illetőleg biztosítja. Ezen § szerint »olyan városokban ás kerületekben, ahol nem államnyelvü polgárok jelentékeny arányban laknak, az utódállam a közoktatásügy terén megfelelő köny hyitéseket fog engedélyezni avégből, hogy ily állampolgárok gyermekeiket saját nyelvükön tanítsák. Ez a rendelkezés nem akadályozza az utódállamot abban, hogy az államnyelv tanítását kötelezővé ne tegye.

Azokban a városokban és kerületekben, ahol jelentékeny arányban laknak oly állampolgárok, akik faji vallási vagy nyelvi kisebbségekhez tartoznak, ezeknek a kisebbségeknek méltányos részt kell biztosítani mind-

azoknak az összegeknek az élvezetéből és felhasználásából, amelynek a közvagyon terhére állami, községi vagy más költségvetésekben nevelési, vallási vagy jótékony célra fordítatnak.»

Ez a rendelkezés különösen fontos a Vojvodinában, ahol igen sok vegyesnyelvü község van.

Minden utódállam hozzájárult ahhoz, hogy ezen nemzetközi szerződés rendelkezései amennyiben oly személyeket érintenek, akik faji, vallási vagy nyelvi kisebbségekhez tartoznak, ezek a rendelkezések nemzetközi érdekű kötelezettségeknek nyilván itassanak és a nemzetek szövetségének védelme alatt álljanak, riogy ezeket a rendelkezéseket az utódállamok önként meg ne változtathassák, statuálja a szerződés azt az intézkedést is, hogy ezek a rendelkezések a nemzetek szövetsége tanácsa többségének hozzájárulása nélkül nem változtathatók meg. Viszont a szerződést aláíró nagyhatalmak kötelezték magukat, hogy nem tagadják meg hozzájáruíásukat olyan módosításoktól, amelyeket a nemzetek szövetsége tanácsának többsége megfelelő formában elfogadott .

Minden utódállam hozzájárult ahhoz, hogy a nemietek szövetségének tanácsa minden egyes tagjának meg legyen az a joga, hogy a tanács figyelmét ezen szer fcődésben foglalt kötelezettségek valamelyikének megsértésére vagy megsértésének veszélyére felhívja és hogy a tanács olymódon járhasson el, s olyan utasításokat adhasson, amelyek az adott esetben alkalmasaknak és hathatósaknak mutatkoznak.

Különösen fontos a 14. cikk második bekezdésében foglalt azon rendelkezés, amely szerint, mindhárom utód állam hozzájárul ahhoz, hogy abban az esetben, ha a szerződésben foglaltakra vonatkozó jogi vagy ténykérdésekről van szó, s ebből az utódállam és valamely szövetséges és társult főhatalom, vagy bármely más oly hatalom között merülne fel véleménykülönbség, ameiy hatalom a nemzetek szövetsége tanácsának tagja, a véleménykülönbség a nemzetek szövetségéről szóló egyeségi okmány 14. cikke értelmében nemzetközi jellegű vitának tekintendő. Hozzájárul az aláíró utódállam ahtioz is, hogy minden ilynemű vitás kérdés, ha a másik fél kéri, a hágai állandó bíróság elé terjesztessék. Az állandó bíróság döntése ellen felebbezésnek nincs helye, $ a határozat ugyanolyan erejű és érvényű, mint az Egyezség okmány 13. cikke értelmében hozott határodat.

A kisebbségek védelme ügyében az utódállamok és a szövetséges és társult főhatalmak között létrejött szer «ődéseket bemutatták a nemzetek szövetsége tanácsának, amely azokat tudomásul véve elhatározta, hogy « szerződések azon cikkeiben íogla't kikötések, amelyek faji, vallási vagy nyelvi kisebbségekhez tartozó személyekre vonatkoznak, a nemzeteit szövetsége védelme alá helyeztetnek- így tehát a kisebbség védelmi szerződések nem egyszerű egyezségek, amelyek egyes államok között jöttek létre, hanem olyan megállapodások, amelyek nemzetközi garancia alá esnek.

Csődöt mondott a népszövetségi kisebbségi törtelem.

A világháborút befejező békeszerződések megalkotásánál és Középeurópa új területi felosztásánál elkerülhetetlen szükségnek mutatkozott egyes néprészeknek & ~ásik nemzeti állam impériuma alá való helyezése. A békét diktáió nagyhatamak, de különösen Wilson akkori amerikai köztársasági elnök, jól látták, hogy ebből a tényből viták támadhatnak, s hogy ezek a viták Európa békéjére is káros hutást gyakrolhatnak. Szükségesnek mutatkozott tehát egy olyan megoldás keresése, amely az új területi felosztás mellett is lehetővé tenné a népek békés együttélését a Duna medencéjében. Ezt az expedienst a nagyhatalmak a kisebbség-védelemben vélték megtalálni, amelynek keresztülvitelét a Népszövetségre bízták.

Kétségtelen, hogy a kisebbség-védelemnek ez a formája, amelyet a nagyhatalmak a békeszerződések kiegészitéseként, mint szerződést kötöttek a volt osztrák-magyar monarchia utódállamaival, olyannak is tűnt fel» mint amely alkalmas lesz a népek közti villongások meg gátlására és a felmerült vitás esetek békés elintézésére. Annál inkább volt ez remélhető, mert a kisebbségvédelmi szerződéseket nemzetközi garancia alá helyezték és így tulajdonképen az egész müveit világ, a Népszövetség minden tagállama érdekeltséget vállalt a Dunamedencében élő nemzeti, faji és valiási kisebbségek védelmében.

A kisebbségvédelemnek a nagyhatalmak által inaugurált rendszere — dacára annak, hogy a nagyhatalmakat a legjobb szándék vezette annak megalkotásában — még sem vált be. A Népszövetséghez az évek sora alatt özönével érkeztek az egyes nemzeti kisebbségek panaszai, azonban ezek közül vajmi kevés került megértésre,

még kevesebb elintézésre és az egyes kormányok által okozott sérelmek orvoslására. Keresnünk kell tehát az okot, amely a;óakaratu szándékát a valóságban nem tudta életre váltani és a kívánt cél elérésétől ma messzebb van, mint valaha.

A népszövetségi Kisebbségi eljárás eredménytelenséghez mindenekelőtt az az ok vezetett, ho'gy a kisebb ségvcdeimet nem egy a kormányokról független testület hanem egy oly eminensen politikai intézmény gyakorolja, mint a Népszövetség. A Népszövetség tanácsában és magában a Népszövetség közgyűlésében is államok helye-t sebben kormányok kiküldöttei ülnek. Magából ebből a tényből folyik, hogy ezeknél a kiküldötteknél az elsőrangú szempont nem a jogkérdés, nem az igazság keresése és nem a kisebbségek által panaszolt sérelmek orvoslása hanem a politikum. Abból a szempontból ítélik meg az előttük fekvő kisebbségi panaszt — mint minden más ügyet is — hogy az mennyiben hasznos, vagy mennyiben karos kormányaik érdekeire, lia a politikai érdek úgy hozza magával, akkor esetleg a kisebbségek pártjára állanak, de ha kormányaik érdekét úgy vélik jobban szolgálni, hogy jogos kisebbségi panaszokat ne orvosoljanak, sőt eltemessenek, ngy ezek a kiküldöttek egy pillanatig sem haboznak, hogy a politikai érdekeik mellé álljanak-e, vagy a kisebbségek jogos érdekeit mozditsák-e elő. Hatályos és minden elfogultságtól mentes kisebbség védelem tehát csak abban az esetben lehetséges, ha azt a kormányoktól nem befolyásolt, független bíróság intézi. Erre a célra teljesen megfelelő a hágai nemzetközi bíróság, s maga a kisebbségvédelmi szerződés is utal arra, hogy egyes vitás esetekben a Népszövetég kikérheti a hágai nemzetközi bíróság jogi véleményét. Ex már az eddigi gyakorlat során is több esetben megtörtént, s a hágai nemzetközi bíróság minden esetben olyan jogi véleményt mondott, amely a kisebbségek jogait alkalmas megvédeni. Ezek az esetek azonban csak akkor állanak elő, ha az érdekelt kormány és a nemzetek szövetségének tanácsában képviselt valamely hatalom között mutatkozik nézeteltérés és csak abban az esetben lehet az egység-okmány 14. cikke érteimében azt nemzetközi jellegű vitás esetnek minősíteni, s mint ilyent, ha a másik íél úgy kívánja döntés végett az állandó nemzetközi bíróság elé terjeszteni.

Kétségtelen, hogy ennek a rendelkezésnek az a nagy hibája, hogy nem minden kisebbségi kérdést és nem minden esetben bocsájtattak a hágai nemzetközi bíróság elé, másrészt, hogy a kisebbségi csoportoknak, in-

tézményeknek, vagy akár egyes kisebbségi polgároknak is, nincs meg az a joguk, hogy közvetlenül fordulhassanak éhez a bírósághoz.

A kisebbségeknek ugyan szintén joguk van arra, hogy »felhívhatják» a népszövetségi tanács figyelmét egyes kormányintézkedésekre, amelyek a kisebbségek jogát sértik, illetve a kisebbségi szerződésben foglalt kötelezettségek bárminő megsértése, vagy megsértésének veszélyére és ebben az esetben »a tanács olykép járhat el és oly utasításokat adhat, amelyek az adott körülményekhez képest alkalmasoknak látszanak*. A kisebbségeknek ezen »felhívása» azonban nem;ár azzal a jogi következéssel, hogy a tanács közbelépését minden esetben előidézze.

Még inkább megnehezíti a jelenlegi népszövetségi kisebbségi eljárást az a körülmény, hogy a Népszövetség tanácsában a sérelmező kisebbségnek protektort kell keresnie. A Népszövetség ugyanis elfogadta a kisebbségvédelmi szerződésnek Olaszország képviselője által a nemzetek tanácsa szövetségében 1920 október 22-én Brüszszelben tartott ülésén a védelmi szerződések olyan magyarázatát, hogyha a kisebbségekre vonatkozó Kérdések ügyében kérelmet intéznek a nemzetek szövetségéhez, a főtitkárnak ezt a kérelmet tájékoztatás céljából minden komentár nélkül közölni kell a tanács tagjaival. Ezt a közvetítést azonban még nem lehet a nemzetek szövetsége, vagy szervei jogi cselekedetének minősíteni. A tanács csak abban az esetben hivatott közbelépni, ha annak egyik tagja hivja fel figyelmét arra a jogsértésre, vagy a jogsértésnek arra a veszedelemére, amelyről a kérelemben, illetve az információban szó volt.

A panaszos kisebbségnek tehát előzőleg meg kell győznie a sérelem jogosságáról valamely olyan állam kormányát, amely a népszövetségi tanácsban képviselve van, s ha ilyen kormány nem akad, úgy a sérelem esetleg egyáltalában nem is kerül a Népszövetségben tárgyalásra, még kevésbé elintézésre és a sérelem orvoslására. Ennek a paragrafusnak intenciójából következik, hogy vajmi kevés kisebbségi panasz kerül tényleges elintézésere a Népszövetségben, s még kevesebb esetben kerüli sor hatályos intzkedésre. A Népszövetség tanácsában tárgyalt kisebbségi panaszügyek közül eddig úgyszólván egyetlen olyan panasz volt, amelyet a Népszövetség közbenjárásával hatékonyan és azonnal el lehetett intézni a sérelmes intézkedés életbeléptetését meg lehetett akadályozni. Ez az eset a romániai magyar párt által ez év szeptember utolsó napjaiban a népszövetségi

közgyűlés ideje alatt beadott sürgős kérelme volt a román kereskedelmi miniszternek, Pop Valérnak körlevele tárgyában, amelynek sürgős felülvizsgálatát kérte. Mint ismeretes a miniszter körlevélben arra hívta tel az erdélyi, bánáti és bukovinai nagyobb ipari és kereskedelmi vállalatok tulajdonosait, illetve igazgatóságait, hogy a magyar, zsidó és német kisebbségi alkalmazottak elbocsátásával üzemeikben legalább az alkalmazottak 75% -a erejéig fajrománokat alkalmazzanak.

A kisebbségi érdekek ellen eme brutális támadás nagy jelentőségét a népszövetségi főtitkár felismerve — ami magyar kisebbségi beadvánnyal még nem történt meg — elrendelte a. gyorsított eljárást, s a beadvány beérkezése után néhány nap múlva már össze is ült a Népszövetség hármas kisebbségi bizottsága α kérdés megvizsgálására. A bizottság tagjai Delbos francia, Sandler svéd külügyminiszter és Cramborne lord angol külügyi államtitkár voltak. A bizottság felhívta nyilatkozattételre a román kormányt és a Tatarescu kormány olyan értelmű választ juttatott el a Népszövetséghez, amely szerint a ködevél nem időszerű, mert rendelkezései nem ke rülnek végrehajtásra. Ezt a választ a hármas bizottság zárójelentésbe foglalta és a jelentést a Népszövetség hivatalos lapja 1937 november havában megjelent száma közli. A zárójelentést a hármas bizottság 1937 október 22-én Párizsban tartott ülésén szövegezték meg és azt Delbos francia külügyminiszteren kívül Thomas a párizsi angol nagykövet helyettese és Westman Svédország berni követe írták alá. Tatarescu kormány még ugyancsak 1937 novemberében közölte ι hármasbizottsággal, hogy hozzájárul a zárójelentésnek a népszövetségi közlönyben való közzétételéhez. Ez az első eset arra is, anÄor Románia beleegyezését adta ahhoz, hogy kisebbségi panasz ügyében hozott döntés nyilvánosságra kerüljön a népszövetségi hivatalos közlöny útján.

Azt hisszük, nem csalódunk, hogyha ezt a határozatot annak az egyébként is izgalmas levegőnek tulajdonítjuk, amely a Népszövetség ezen közgyülését jellemezte, s amelyben egy további nagyfokú feszültségnek akarták elejét venni éppen akkoir, amikor a kisantant és Magyarország külügyminiszterei éppen arról a modus vivendirői tanácskoztak, hogy miként lehetne a Duname dence államait a Kisebbségi kérdés méltányos rendezésivel egymáshoz közelebb hozni, s amikor ezt a rendezést a kisebbségi ügyben kiadandó együttes rezolueiót éppen Románia állásfoglalása akadályozta meg.

A kisebbségi népszövetségi eljárás nehézkes és túl-

ságosan bürokratikus rendszere — amelytől a fenti eset dicséretes kivétel — .íz egyik további akadálya annak, hogy megingott a kisebbség hite a Népszövetség védelmében.

Hogy a kisebbségvédelem nem lehetett és nem is lett hatályos annak egy további oka, hogy a Kisebbségvédelmet a Népszövetség korlátozta a Dunamedence utódállamaira és nem tette kötelezővé sem a többi kis államra, sem pedig a nagyhatalmakra, még a legyőzött Né metországra sem. Az a megkülönböztetés, amely így támadt a nagyhatalmak és a kisállamok között, a kisebbségvédelemre szorított kisebb hatalmakban azt az érzést ébresztette, hogy míg a nagyhatalmak teljes szuverenitást élveznek, addig a kisebb államoknak ezt a szuverenitását korlátozzák kisebbségvédelmi kötelezettségek.

Ha a kisebbségvédelmet hatályossá, illetve olyanná akarják tenni, amelyben a világ minden kisebbsége megnyugodhatik, úgy a védelmet a hágai nemzetközi bíróságra kell bízni s annak csak határozatai végrehajtását kell ráruházni a Népszövetségre. Az eljárásban pedig biztosítani kell valamennyi kisebbség minden tagjának közvetlen panaszjogát is. Végül pedig a kisebbségvédelmet ki kell terjeszteni valamennyi olyan országra, amely a Népszövetséghez csatlakozott és az egyezségi okmányt aláirta.

Új, demokratikus kisebbségi kongresszust!

A kisebbségi mozgalmak legfőbb szerve, összefogó ja\ és irányítója az évről-évre megtartani szokott kisebb ségi kongresszusok. A kisebbségnek, mondhatni ezen világ-parlamentjében hozzák meg azokat az elvi döntéseket és általános szabályokat, amelyek zsinórmértékül szolgálnak a kisebbségvédelem, a védelmi eljárás és egyéb elvi, valamint gyakorlati kisebbségi kérdésekben. Habár a kisebbségi kongresszusokon hozott döntések nem törvényerejüek és a kongresszus vezetőségé nek nincs is szankciója, hogy határozatait egyes kisebb ségektől megkövetelje, az azokon hozott határozatokat mégis minden kisebbség törvényerejűeknek tekintette és igazodott is azokhoz. A kisebbségi kongresszusokat egészen a legutóbbi időkig a legdemokratikusabb szellem hatotta át és célkitűzése az volt, hogy az egyes faji, népi és vallási kisebbségeknek biztosítsa a tökéletes állampolgári egyenjogúságát.

A kisebbségi kongresszust elsőízben 1925-ben hívták össze, s azokon három nagy népkisebbségi csoport, a német, a magyar és a zsidó szerepelt hangadóként. Valamennyi kongresszust egészen 1933-ig a demokratï kus színvvallás és a kisebbségi jogokért demokratikus eszközökkel való küzdelem jellemezte. Kezdetben a jobboldali [l]beállitásu németországi lengyel kisebbség okozott némi zavart, amely az ugyancsak németországi dán és lauschitzi szerb Kisebbségi csoportokból támo gatva robbantani akarta a kongresszust. Ezt a tendenciát azonban a demokratikus érzésű német kiküldöttek ellensúlyozták és a megindult harc odavezetett, hogy azokat a kisebbségek — lengyelek, dánok és lauschitzi szerbek — amelyek nem voltak hajlandók a kisebbség: jogokért vívott harcokban csakis és kizárólag demokratikus eszközöket igénybe venni — kiváltak a kisebb ségi; kongresszusból. Ennek a három népkisebbségnek a kongresszusoktól való távolmaradása okozta a£ első törést az európai népkisebbségek egységes mozgalmában.

Ez a kiválás 1927-ben történt s ennek megtörténte után a német kisebbségek képviseli ragadták magukhoz a vezető szerepet, amely azonban, semmiféle disszonanciát nem okozott az egyes kisebbségek között mindaddig, amiig Németországban diadalra nem jutott a nemzeti szocializmus.

A nemzeti szocializmus diadalrajutásával teljesen megváltozott a helyzet a kisebbségi kongresszusokon. Az a bánásmód, amelyben a hitleri Németország a zsidókat részesítette, arra kényszerítette a zsidó delegátusokat, hogy megkívánják a kongresszusoktól az ezen bánás-mód ellen való tiltakozást. A tiltakozáshoz azonban a most már nemzeti szocialista szellemmel átitatott német kiküldöttek nem járultak hozzá. Igaz viszont, Hogy, a kongresszus elvei és szabályzata sem engedte meg, hogy kifejezetten egy állam kisebbségi politikáját bélyegezzék meg. A kisebbségi kongresszusnak ezen határozatlansága odavezetett, hogy a zsidó népkisebbségek kiküldöttei bejelentették a kongresszustól való visszavonulásukat. Ekkor a német delegátusok ahelyett, hogy igyekeztek volna a kongresszust ezen őjabb értékvesztésen átsegíteni, olyértelmű határozati javaslatot terjesztettek elő, amely szerint — mint ezt Jakabffy Elemér, az erdélyi magyar nápkisebbség kiváló delegátusa egy nyílt levelében mondja — a németek mindig és mindenkor távol tartani igyekeztek maguktól azokat, akik asszimiiálódni akartak. Éppen ezért, mert a németeknek

mindig ez volt az álláspontjuk, jogosnak ismerik el, hogy egy nép a maga nemzet-testéből kirekessze azokat, akik más jellegűek és különösen más fajúak. Az ilyen egyes disszimiláltak, vagy egész disszimílált csoportok izomban a maguk részére igényelhetik a kongrseszus által minden kisebbség számára követelt jogokat

A németek határozati javaslatának elfogadása any nyit felentett volna, mint lemondani arról a sarkalatos tervről, amelyet a kisebbségi kongresszusok mindig kangoztattak — s amelyet mi is egyedül helyes álláspontnak ismerünk cl — hogy t. i. mindenki szabadon valhassa magát olyan nemzetiségűnek, illetve olyan népcsoporthoz tartozónak, mint amilyennek akarja. A német delegátusok előterjesztése a kongresszuson bombaként hatott. Eddig ugyanis mindig az volt a szokás, hogy a nagyjelentőségű indítványokat először a vezetők szűkebb tanácskozásában vitatták meg. Most egyszerre a német delegátusok egy része jónak látta indít bányával azonnal a nyilvánosság elé lépni. A magyar kiküldöttek nyomban kijelentették, hogy nem azért jöttek a kisebbségi kongresszusra, hogy a többségi népének olyan jogokat szavazzanak meg, amilyeneket egy év előtt még nem is igényeltek. Tiltakoztak a disszimilációnak, mint a többségi nép jogának elismerése ellen.

Ezen incidens után a demokratikus német kisebbségek vezetői szintén elhagyták a kongresszust. Megtörtént a második törés és a kongresszus tulajdonképeni vezetése azokra a német kiküldöttekre maradt, akik nemzeti szocialista szellemet igyekeztek érvényre juttatni abban.

Ennek következménye az lett, hogy a demokratikus érzelmű erdélyi magyar kiküldöttek Jakobffy Elemér és dr. Balogh Artúr szintén nemi jelentek meg a kongresszuson és így megtörtént a harmadik törés, most már a lengyeleken, dánokon, lauschnitzi szeijbekem, zsidókon kívül az erdélyi magyar kiküldettek egy része sem jelent meg, de nem vett részt a kongresszuson annak állandó elnöke Wilfan, az olaszországi szlávok kiküldötte sem.

A kongresszuson tehát — mint azt Jakabffy Elemér a már említett nyíltlevelében kifejti — tulajdonképen, mint legjelentőségteljesebb két csoport a német és a magyar állt egymás mellett teljesen ellenkező szellemmel. Az 1936-i kongresszuson még jellegzetesebbé vált a németek azon törekvése, hogy a minden országból érkező német képviselők csakis a nemzeti szocialista ideológiát képviselhetik. Így elsősorban arra törekedtek, hogy

Magyarorszagról olyan német megbízottak kerüljenek a kongresszusra, akik homlokegyenest állnak szemben a magyarországi németség politikai szervezeteivel, de teljes mértékben osztják a nemzeti szocialista elveket.

Mindezek odavezettek, hegy az 1937. év tavaszán Bécsben a kongresszus irányitói előtt Jakabffy Elemér dr. bejelentette, hogy »egyrészt tekintettel arra, miszerint itt minálunk a németség azon képviselői, akik a nem zeti szocialista eszméket hirdetik, velünk magyarokkal nemcsak haladni nem igyekszenek, hanem becsmérlésünktől sem riadnak vissza, másrészt miután a kongresszus arra törekszik, hogy a német csoportokat kizárólag olyanok képviseljék, akik a nemzeti szocialista gondolattól áthatottak, már pedig felfogásom szerint ez a gondolat homlokegyenest ellenkezésben ál! azokkal az elvekkel, amelyeket a kongresszus eddig képviselt, a magam személyére nézve levonom a következménye ket és visszavonulok a kongresszusi munkától mindaddig, amíg az a szellem nem érvényesülhet, amellyel megindulni jónak láttuk.

Az erdélyi magyarság kiváló képviselőjének vissza vonulásával tulajdonképen elérkeztünk a kisebbségi konferencia teljes csődjéhez, amelyben most már majdnem magukra maradtak a nemzeti szocialista propagandától fűtött német kisebbségi csoportok vezetői. Kétségtélen, hogy Jakabffy Elemér férfias kiállása után a jugoszláviai és a csehszlovákiai magyar kisebbségek sem küldhetnek képviselőket arra a kongresszusra, amely a kisebbségi mozgalom alaptörvényeivel áll szöges ellentétben. Miután azonban a kisebbségi kongresszusnak, mint a kisebbségi mozgalom legfőbb fórumának fenn kell maradnia, nincs más kiút, mint megszervezni az új kisebbségi kongresszust, amely a detmokrati kus úton halad tovább is és a demokrácia eszközeivel akarja megszerezni valamennyi népkisebbség számára az állampolgári jogegyenlőséget. Az erdélyi magyarság már megkezdte egy új kisebbségi kongresszus előkészítêsére vonatkozó munkálatokat, s ebbe bele kell kapcsolódnia a másik két udódállam magyar kisebbségeinek is.

Hibaigazítás

A 15. oldalon a 15. sorban tudatlanul helyett tudatta lanul olvasandó.

A 17. oldalon, a 19. sorban inaugoraltak helyett inauguráltak olvasandó

A 18. oldalon, a 10, sorban gazgasági helyett gazdasági olvasandó,

A 22. oldalon a 21. sorban sorsa helyett sors olvasandó.

A 23. oldalon a 21. sorban nagyobbak helyett nagyok olvasandó.

A 25. oldalon, a IS. sorban munkadíjuktól helyet! nyugdijuktól olvasandó.

A 39. oldalon a 17. sorban amelyek helyett amelynek olvasandó.

A 45. oldalon a 30. sorban stattutumokat helyett sta tutumokat értendő.